

Η θρησκευτική πολιτική των Βυζαντινών αυτοκρατόρων.

της Ειρήνης Αρτέμη, Mphil. Θεολογίας - Φιλολογίας και Υπ. διδάκτορας Θεολογίας.

Η θρησκευτική πολιτική των Βυζαντινών αυτοκρατόρων από την Α' έως και την Δ' Οικουμενική Σύνοδο.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ : ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ ΜΙΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ.

Η περίοδος της ιστορίας της Βυζαντινής αυτοκρατορίας (324-1453) [1] συμπίπτει με το μεσαιωνικό τμήμα της εθνικής ιστορίας των Ελλήνων. Τι εννοούμε όμως όταν κάνουμε αναφορά στη «βυζαντινή αυτοκρατορία»; Σε ένα τέτοιο ερώτημα η απάντηση είναι αρκετά περίπλοκη. Αρχικά, οφείλουμε να σημειώσουμε ότι η βυζαντινή ιστορία είναι μία νέα φάση της ρωμαϊκής ιστορίας, όπως και το βυζαντινό κράτος είναι βασικά η συνέχεια του *imperium romanum*. [2]

Οι όροι «Βυζάντιο», «Βυζαντινή αυτοκρατορία», «Βυζαντινό κράτος» ήταν ανύπαρκτοι για την τότε χρονική περίοδο και για τους επονομαζομένους τότε «Βυζαντινούς». Οι χαρακτηρισμοί αυτοί αποτελούν νεολογισμούς και χρησιμοποιήθηκαν για πρώτη φορά στο 16ο αιώνα και εξής

από τον Ιερώνυμο Wolff και τον Ph. Labbé, για να χαρακτηρίσουν τους κατοίκους του μεσαιωνικού ελληνικού κράτους, αλλά και το ίδιο το κράτος, με πρωτεύουσα την Κωνσταντινούπολη, που ήταν η αρχαία αποικία των Μεγαρέων «Βυζάντιον».[3] Οι κάτοικοι του κράτους αυτού είχαν τη συνείδηση ότι ονομάζονταν Ρωμαίοι, ήταν συνεχιστές της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και ο αυτοκράτοράς τους θεωρώταν ρωμαίος ηγεμόνας, διάδοχος και συνεχιστής των παλαιότερων ρωμαίων αυτοκρατόρων. Για το λόγο αυτό ονόμαζαν και την Κωνσταντινούπολη «Νέα Ρώμη». Υπήρχαν μερικοί τότε συγγραφείς που έκαναν χρήση των όρων «Βυζαντίς», «Βυζαντίνων Πόλις», αλλά αυτό γινόταν μόνο από γεωγραφική και τοπογραφική σκοπιά.

Το επίθετο Ρωμαίος δεν είχε καμία εθνολογική σημασία. Δεν σήμαινε με άλλα λόγια ότι οι Βυζαντινοί κατάγονταν από τους Λατίνους. Η προτίμηση που εκδηλώθηκε στο παραπάνω επίθετο έναντι του επιθέτου Έλληνα, βασίστηκε στην ταύτιση του όρου με τον ειδωλολάτρη, τον παγανιστή και τον Εθνικό. Όσον αφορά στη χρήση των λέξεων Ελλάς και Ελλαδικός είχαν καθαρά τοπογραφική και γεωγραφική σημασία.[4]

Το Βυζάντιο ως συνέχεια της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας στήριξε τη γέννηση και την εξέλιξη του σε τρεις αδιαφιλονίκητους παράγοντες: τη ρωμαϊκή παράδοση, τον ελληνικό πολιτισμό, τη χριστιανική θρησκεία και πίστη. Ως νόμιμος κληρονόμος της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας κατέχει στατικά και δυναμικά το γεωγραφικό χώρο που είχε η τελευταία. Στατικά, γιατί τα όρια της νέας αυτοκρατορίας ήταν τα όρια της παλιάς -όσα και όπως τα διαμόρφωσε η φορά των ιστορικών πραγμάτων στο πέρασμα των αιώνων. Δυναμικά, γιατί η νέα αυτοκρατορία θεωρούσε ως σκοπό της την αποκατάσταση των συνόρων που είχε το ρωμαϊκό κράτος κατά τη διάρκεια της μεγάλης του ακμής.[5] Η ελληνική γλώσσα, η ελληνική σκέψη και γενικότερα ο ελληνικός πολιτισμός είχαν γίνει γνωστά από τα χρόνια του Μεγάλου Αλεξάνδρου και των επιγόνων του. Ταυτόχρονα η σύνδεση του πολιτισμού των Ελλήνων με τη χριστιανική θρησκεία οδήγησε στη διάδοση και οριστική θεμελίωση του χριστιανισμού. Ο συνδυασμός αυτός, η ανάμειξη του Χριστιανισμού με τον ειδωλολατρικό ελληνισμό δημιούργησαν έναν νέο χριστιανοελληνικό ανατολικό πολιτισμό, ο οποίος έμεινε γνωστός στην ιστορία με το όνομα BYZANTIO.

Σημαντικό πρόσωπο στη θεμελίωση της Νέας Ρωμαϊκής Χριστιανικής Αυτοκρατορίας δηλαδή της Βυζαντινής υπήρξε ο Κωνσταντίνος Α', αυτοκράτορας της Ρώμης. Για το Μεγάλο Κωνσταντίνο και το έργο του θα γίνει λόγος εκτενέστερα παρακάτω.

Από τον τέταρτο αιώνα, η Αυτοκρατορία αναγνωρίζει ως επίσημη θρησκεία της το Χριστιανισμό και συνδέει την «τύχη» της με την εξάπλωση της νέας θρησκείας, τους αγώνες της έναντι των αιρέσεων, την προσπάθεια του εκχριστιανισμού γείτονων λαών, τα ήθη και τη γενικότερη διδασκαλία που πρεσβεύει η θρησκεία του Ναζωραίου Ιησού Χριστού. Ο αυτοκράτορας δεν είναι μόνο ανώτατος ηγεμόνας του κράτους και του στρατού, ο ανώτατος δικαστής και ο μοναδικός νομοθέτης, είναι παράλληλα ο προστάτης της Εκκλησίας, του ορθού δόγματος, η προσωποποίηση του χριστιανικού κράτους που του εμπιστεύθηκε ο Θεός. Είναι με απλά λόγια ο εκλεκτός του Θεού.

Δεν ήταν όμως λίγες οι φορές που εκδηλωνόταν σύγκρουση στις σχέσεις Πολιτείας - Εκκλησίας, κάθε φορά που ο Αυτοκράτορας, είτε υιοθετούσε κάποια αιρετική διδασκαλία είτε ήθελε να έχει ανάμειξη σε θέματα πίστεως και λατρείας, για τα οποία υπεύθυνοι ήταν μόνο οι πατέρες και οι διδάσκαλοι της Εκκλησίας. Μάλιστα κατά τους μέσους χρόνους η Εκκλησία ασκεί σημαντική εξουσία ως δυναμικός παράγοντας, που θέτει φραγμούς στη διακυβέρνηση του εκάστοτε αυτοκράτορα.

Ωστόσο, όπως πολύ σωστά, αναφέρει ο Ostrogorsky στο μνημειώδες έργο του[6]: το Βυζάντιο δεν το χαρακτηρίζει η διαμάχη μεταξύ του imperium και του sacerdotium, αλλά ο στενός και βαθύς σύνδεσμος μεταξύ κράτους και Εκκλησίας, δηλαδή η ουσιαστική αλληλεξάρτηση του ορθόδοξου κράτους και της ορθόδοξης Εκκλησίας μέσα σε έναν ενιαίο κρατικό - εκκλησιαστικό οργανισμό. Είναι πολύ συνηθισμένη η σύμπτωση συμφερόντων και των δύο εξουσιών όπως και η σταθερή συνεργασία τους κάθε φορά που η κίνδυνοι απειλούσαν τη θεόδοτη τάξη, είτε από εσωτερικούς και εξωτερικούς εχθρούς του αυτοκράτορα είτε από τους εχθρικούς προς την Εκκλησία αιρετικούς. Από την άλλη όμως πλευρά η σύμπραξη αυτή παρασύρει αναπόδραστα την Εκκλησία κάτω από την άμεση κηδεμονία του παντοδύναμου αυτοκράτορα. Έτσι η υπεροχή της αυτοκρατορικής εξουσίας σε σχέση με την εκκλησιαστική θα καταστεί η χαρακτηριστική και κανονική πια σχέση για όλες τις εποχές του Βυζαντίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΙΑΔΟΧΩΝ ΤΟΥ.

I. Ο Μέγας Κωνσταντίνος και η «μεταστροφή» του.

Ο Κωνσταντίνος Α', αυτοκράτορας της Ρώμης, έμεινε γνωστός στην ιστορία ως Μέγας. Κανένας άλλος ηγεμόνας δεν άξιζε περισσότερο το προσωνύμιο αυτό από τον Κωνσταντίνο. Η διορατικότητα και η

οξυδέρκει-α του χαρακτήρα του τον οδήγησαν να λάβει δύο σπουδαίες αποφάσεις, που έμελλαν να αλλάξουν το ρούν της ιστορίας της μέχρι τότε Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Σφράγισαν, όχι μόνο τον τέταρτο αιώνα αλλά επηρέασαν ολόκληρη τη μετέπειτα πορεία της νέας ανατολικής αυτοκρατορίας και τη δογματική θεμελίωση και εξάπλωση του χριστιανισμού. Η πρώτη από-φαση ήταν η υιοθέτηση του χριστιανισμού ως επίσημης θρησκείας του Βυζαντινού κράτους και η δεύτερη ήταν η μεταφορά της πρωτεύουσας της Αυτοκρατορίας από τη Ρώμη στην καινούρια πόλη που έχτισε στην τοποθεσία του αρχαίου Βυζαντίου, την Κωνσταντινούπολη[7]. Η πρωτεύουσα[8], λοιπόν, μεταφέρθηκε από τις όχθες του Τίβερη στις όχθες του Βοσπόρου, από την παλιά Ρώμη, στη Νέα Ρώμη, την Κωνσταντινούπολη.

Ο Μέγας Κωνσταντίνος γεννήθηκε περίπου το 274 μ.Χ. Ο πατέρας του Κωνσταντίνος Χλωρός η Χλομός ήταν σπουδαίος στρατηγός, καταγόμενος από αριστοκρατική οικογένεια της περιοχής της Ιλλυρίας. Η μητέρα του ονομαζόταν Ελένη. Ήταν χριστιανή και σε αυτήν οφείλει ο Κωνσταντίνος την αρχική γνωριμία του με τη χριστιανική θρησκεία.

Το 305 μετά την παραίτηση του Διοκλητιανού και του Μαξιμιανού από το θρόνο της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, Αύγουστοι ανακηρύσσονται ο Γαλέριος στην Ανατολή και ο πατέρας του Κωνσταντίνου, Κωνσταντίνος, στη Δύση. Στο μεταξύ ο Κωνσταντίνος είχε χωρίσει την Ελένη και είχε παντρευτεί την κόρη του Μαξιμιανού, Θεοδώρα. Το 306 ο Κωνσταντίνος πεθαίνει στη Βρετανία και στη θέση του αυγούστου ανέρχεται ο Κωνσταντίνος. Ύστερα από τη νίκη του Κωνσταντίνου και του Γαλέριου εναντίον του Μαξιμιανού και του γιου του Μαξέντιου το 312, οι δύο πρώτοι γίνονται αυτοκράτορες. Δίνουν τέλος στους διωγμούς των χριστιανών υπογράφοντας στα Μεδιόλανα το διάταγμα της ανεξιθρησκείας. Το 324, ύστερα από μάχη στη Χρυσούπολη, ο Λικίνιος ηττάται από τον Κωνσταντίνο και σκοτώνεται. Ο Κωνσταντίνος αναδεικνύεται ως μοναδικός αυτοκράτορας της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας.

Ο Κωνσταντίνος βοηθάει με κάθε τρόπο τη χριστιανική θρησκεία, όχι μόνο σταματώντας τους διωγμούς εναντίον των χριστιανών αλλά ταυτόχρονα δίδοντας τα ίδια δικαιώματα στους χριστιανούς με τους οπαδούς των ειδωλολατρικών θρησκειών. Έδωσε δωρεές και προνόμια στο χριστιανικό κλήρο, όπως το να τον απαλλάξει από τους φόρους, ανήγειρε εκκλησίες και μοναστήρια, χωρίς όμως να απαξιώνει φανερά τους εθνικούς. Πολλοί ιστορικοί[9] θεωρούν ότι ο Κωνσταντίνος βοήθησε το χριστιανισμό από πολιτική σκοπιμότητα. Ενώ υποστηρίζουν ότι ο θρίαμβος της νίκης

του χριστιανισμού είχε ήδη συντελεσθεί στην Ανατολή, πολύ πριν από τη μονοκρατορία του Κωνσταντίνου.

Αν και ο Κωνσταντίνος υπερασπίστηκε τη χριστιανική θρησκεία, ο ίδιος βαπτίζεται χριστιανός λίγο πριν εκμετρήσει το βίο του. Τυπικά κράτησε σε όλη τη διάρκεια της ζωής του τον τίτλο του Pontifex Maximus για πολιτικούς λόγους και για τη διατήρηση της κοινωνικής ειρήνης και αρμονίας στις σχέσεις μεταξύ ειδωλολατρών και χριστιανών. Η μεταστροφή του Μεγάλου Κωνσταντίνου προς το χριστιανισμό «αρχίζει», κατά τον ιστορικό Ευσέβιο[10], με το όραμα του Κωνσταντίνου, πριν από τη μάχη με το Μαξέντιο καθώς και με την προσευχή του στο Θεό των Χριστιανών. Ο Ευσέβιος με την αποδιδόμενη στην περιγραφή του οράμα-τος έμφαση επιδιώκει όχι απλώς την ανάδειξη του λόγου της μετα-στροφής του Μ. Κωνσταντίνου προς το Χριστιανισμό, αλλά και τη θεμελίωση της νέας χριστιανικής προοπτικής της αυτοκρατορικής εξουσίας, η οποία αντλούσε πλέον το περιεχόμενό της από τον Τριαδικό Θεό των Χριστιανών. Πάνω σε αυτήν την προοπτική, θεμελιώθηκε η πολιτική θεο-λογία.[11] Ωστόσο, η «θεοσημία», αφού συνδέθηκε άρρηκτα με το πρόσωπο του Μ. Κωνσταντίνου, θεωρήθηκε πάντοτε στη συνείδηση της Εκκλησίας ως άμεση θεία κλήση, κατά το υπόδειγμα της κλήσεως του αποστόλου Παύλου, για το λόγο αυτό δόθηκε στον αυτοκράτορα Κωνσταντίνο ο χαρακτηρισμός ισάποστολος και «ο εν βασιλεύσιν απόστολος» της Χριστιανικής θρησκείας.

Ο καθηγητής κ. Βλ. Φειδάς υποστηρίζει ότι η θρησκευτική πολιτική του Μεγάλου Κωνσταντίνου απέκτησε καθοριστική σημασία στην ιστορία της ανθρωπότητας, όχι βεβαίως. γιατί ένας ρωμαίος αυτοκράτορας κατοχύρωσε την αρχή της θρησκευτικής ελευθερίας η γιατί ασπάσθηκε το Χριστιανισμό, μία δηλαδή από τις πολλές θρησκείες της αυτοκρατορίας, αλλά κυρίως γιατί η πρωτοβουλία του αυτή συνδέθηκε σε τελευταία ανάλυση με την υποκατάσταση της κοσμοκεντρικής θεωρίας της ελληνο-ρωμαϊκής αρχαιότητας από την αντίστοιχη θεοκεντρική διδασκαλία του Χριστιανισμού.[12] Σύμφωνα με το Χριστιανισμό, ο αυτοκράτορας δεν είναι πια Θεός, αλλά ο ηθελημένος, ο εκλεκτός του Θεού, που κυβερνάει μόνο με τη θεία χάρη και επίνευση.

Εν κατακλείδι, ο Κωνσταντίνος υπερασπίστηκε το χριστιανισμό χωρίς να δείξει μισαλλοδοξία απέναντι στους οπαδούς της εθνικής θρησκείας. Η πολιτική του βοήθησε το χριστιανισμό να διαδοθεί ευκολότερα, αφού δεν υπήρχε πια το μεγάλο εμπόδιο των διωγμών. Η ενίσχυση της νέας θρησκείας έγινε από τα οικονομικά και πολιτικά μέτρα που έλα-

βε συγκαλείται η Α' Οικουμενική Σύνοδος για την προάσπιση της ορθόδοξης θεολογίας του χριστιανισμού εναντίον της αίρεσης του Αρειανισμού. Τέλος ο ίδιος μετανόησε και βαπτίστηκε χριστιανός λίγο πριν κοιμηθεί, δείχνοντας με τον τρόπο αυτό ότι και "ίδιος ήταν μέλος της Εκκλησίας του Χριστού. Όλα τα παραπάνω αλλά κυρίως η άμεση θεία κλήση του έκαναν την Εκκλησία να τον ανακηρύξει άγιο και ισαπόστολο.

II. Η εμφάνιση του Αρειανισμού

Η νομιμοποίηση και η επιβολή της Χριστιανικής θρησκείας δε σήμαινε και τον καθορισμό των λεπτομερειών της δογματικής της υπόστασης.[13] Η Εκκλησία τον τέταρτο αιώνα μπόρεσε να μεγαλουργήσει στον δογματικό τομέα, αντιμετωπίζοντας μεγάλες αιρέσεις όπως τον Αρειανισμό, τον Απολιναρισμό, τη διδασκαλία του Ευνομίου κ.α. με το να περιχαρακώσει με σαφήνεια τις δογματικές αλήθειες της χριστιανικής πίστεως. Η πρώτη μεγάλη απειλή για την επίσημη πλέον χριστιανική θρησκεία ήταν η διδασκαλία του Αρείου.

Ο Άρειος γεννήθηκε γύρω στο 260 στη Λιβύη, αλλά σπούδασε στην Αλεξάνδρεια και στην Αντιόχεια. Η λιβυκή του καταγωγή, οι σπουδές του στην Αλεξάνδρεια και η μαθητεία του στο μάρτυρα Λουκιανό στην Αντιόχεια, έγιναν οι αιτίες για να γνωρίσει πολλαπλές ισχυρές εκκλησιαστικές παραδόσεις και μη,[14] τις οποίες αντιμετώπισε επιλεκτικά.[15]

Το πρόβλημα που απασχολούσε τον Άρειο ήταν η αΐδια-αιώνια γέννηση του Θεού Λόγου. Δίδασκε λοιπόν, ότι ο Υιός δεν είναι κατά φύση και κατ' ουσίαν αληθινός Θεός. Δημιουργήθηκε από το Θεό - Πατέρα κάποια συγκεκριμένη χρονική στιγμή «εν χρόνω». Για το λόγο αυτό δεν μπορούσε να χαρακτηριστεί αγέννητος, ούτε μέρος αγεννήτου. Ήταν επομένως, ένα απλό κτίσμα του Θεού. Ως κτίσμα, λοιπόν, ο Υιός και ο Λόγος του Θεού δεν είναι συνάναρχος και συναΐδιος προς τον Πατέρα, αλλά δημιουργήθηκε αμέσως «θελήσει» του Πατρός, ενώ τα άλλα δημιουργήματα δημιουργήθηκαν από το Θεό δια μέσου του Υιού. Η συνδημιουργία του κόσμου από το Θεό και τον Υιό δε σημαίνει ότι ο δεύτερος μετείχε στη φύση ή στην ουσία του Θεού και ήταν κατά φύση αληθινός Θεός. Ο Άρειος υποστήριζε την απόλυτη μοναρχία της Θεότητας και δεχόταν ένα Θεό αγέννητο και άναρχο. Επομένως, πριν από τη δημιουργία του Υιού ήταν απόλυτη η «μοναρχία» του μόνου αγέννητου και άναρχου Θεού, γι' αυτό και ο μεν Θεός δεν ήταν Πατήρ, πριν να δημιουργήσει τον Υιό και ο Υιός δεν υπήρχε πριν δημιουργηθεί από τον Πατέρα.[16]

Ο Άρειος και οι οπαδοί του χρησιμοποιούν αυστηρά την ιστορικο-γραμματική ερμηνευτική μέθοδο της Αντιοχειανής Σχολής για να τεκμηριώσουν την απόλυτη μοναρχία του Θεού - Πατρός, τη κτιστή φύση του Υιού - Λόγου και τη δημιουργία του από τον Πατέρα, την ατελή γνώση του για τον Πατέρα και την ηθική θεοποίηση του Υιού.

Την αιρετική διδασκαλία του Αρείου ανέλαβε να ανασκευάσει ο Πατριάρχης Αλεξανδρείας, Αλέξανδρος[17] με τη βοήθεια του Μεγάλου Αθανασίου. Στην πραγματικότητα ο Μέγας Αθανάσιος[18] ήταν ο μοναδικός θεολογικός αντίπαλος του Άρείου. Ο επίσκοπος Αλεξανδρείας απέκλεισε τον Άρειο από το μυστήριο της θείας Ευχαριστίας. Η διδασκαλία όμως του αιρεσιεράρχη Αρείου είχε αρχίσει να εξαπλώνεται και πολλοί άνθρωποι είτε λαϊκοί είτε κληρικοί είχαν αρχίσει να την υιοθετούν. Η καταδίκη της αίρεσης από τις τοπικές σύνοδους της Αλεξάνδρειας το 320 και το 324, της Αντιόχειας το 325, καθώς και οι εγκύκλιες επιστολές του Αλεξάνδρου προς τους απανταχού επισκόπους της Καθολικής Εκκλησίας δεν κατόρθωσαν να πετύχουν τη νουθεσία του Αρείου στο ορθόδοξο τριαδικό δόγμα και να ειρηνεύσουν την Εκκλησία.

Αναγκαία κρίθηκε η σύγκληση μίας μεγαλύτερης συνόδου, στην οποία θα μπορούσαν να απολογηθούν οι αρειανόφρονες επίσκοποι και ο ίδιος ο Άρειος και να διατυπωθεί ορθά η διδασκαλία της Εκκλησίας για την αΐδια, άτρεπτη, τέλεια υιότητα και θεότητα του Υιού και Λόγου του Θεού, του δευτέρου προσώπου της Αγίας Τριάδας. Η σύνοδος αυτή αρχικά προετοιμάστηκε ως άλλη μία τοπική σύνοδος, αλλά η συμμετοχή επισκόπων τόσο από τη Δύση όσο και από την Ανατολή καθώς και η θεολογική θεμελίωση του Τριαδικού δόγματος έδωσαν στη σύνοδο έναν οικουμενικό χαρακτήρα. Η Σύνοδος αυτή είναι η Α' Οικουμενική Σύνοδος της Εκκλησίας του Χριστού, η οποία έγινε το 325 στη Νίκαια της Βιθυνίας.

III. Η Α' Οικουμενική Σύνοδος.

Ο Κωνσταντίνος, ο οποίος μόλις είχε νικήσει το Λικίνιο, απόκτώντας έτσι όλη την εξουσία στα χέρια του, έφθασε το 324 στη Νικομήδεια όπου άκουσε πολλά παράπονα τόσο από τους αιρετικούς, όσο και από τους ορθοδόξους. Ο αυτοκράτορας διακαώς επιθυμούσε μία θρησκευτική ειρήνη στην αυτοκρατορία και μη κατανοώντας τις δογματικές διαφορές της αρειανικής διδασκαλίας από την ορθόδοξη προσπάθησε να κατευνάσει τα πνεύματα των θεολογικών αντιπάλων. Ο Μέγας Κωνσταντίνος δεν μπορούσε να διεισδύσει στη βαθύτερη σημασία της αϊδιότητας της γεννήσεως του Υιού. Για το λόγο αυτό προέτρεπε και τον Άρειο και τον

Αλέξανδρο να συνυπάρξουν ειρηνικά παρά τη διαφορετική τους διδασκαλία για τον τριαδικό Θεό. Το μεγάλο θεολογικό κίνδυνο τον εξέθεσε στον αυτοκράτορα ο όσιος Κορδούης. Ο τελευταίος παρότρυνε τον Κωνσταντίνο για τη σύγκληση μίας Συνόδου με σκοπό την επίλυση της θεολογικής αυτής διαμάχης.

Ο μονοκράτορας Κωνσταντίνος αποφάσισε αρχικά να συγκαλέσει μία νέα τοπική σύνοδο με τους επισκόπους της Ανατολής στην Άγκυρα της Γαλατίας. Κατά τη διάρκεια των συζητήσεων του Κωνσταντίνου με τον όσιο Κορδούης, ο τελευταίος πρότεινε στον αυτοκράτορα να συγκληθούν στη σύνοδο και οι επίσκοποι της Δύσεως. Ο αριθμός των επισκόπων της Ανατολής αυξήθηκε με τη συμμετοχή των επισκόπων της Δύσης. Κρίθηκε λοιπόν, απαραίτητη η μεταφορά του τόπου για τη συγκλήση της συνόδου από την Άγκυρα της Γαλατίας στη Νίκαια της Βιθυνίας.

Η Νίκαια κρίθηκε καταλληλότερη για τη διεξαγωγή των εργασιών της συνόδου, αφού εξασφάλιζε την ευχερέστερη πρόσβαση των επισκόπων της Αιγύπτου και της Δύσης. Ταυτόχρονα όμως η πόλη αυτή έδινε τη δυνατότητα στον ίδιο τον Κωνσταντίνο να παρακολουθήσει ο ίδιος τις εργασίες της συνόδου. Μάλιστα ο αυτοκράτορας επιμελήθηκε όλες τις προετοιμασίες για την οργάνωση, ώστε να εξασφαλίσει όχι μόνο γρήγορη και άνετη μεταφορά των επισκόπων στη Νίκαια με την χρήση όλων των δημοσίων μεταφορικών μέσων, αλλά και να δημιουργήσει όλες τις προϋποθέσεις για άνετη διαμονή και πλούσια διατροφή τόσο του μεγάλου αριθμού των επισκόπων, όσο και του εξίσου μεγάλου πλήθους των συνοδών κληρικών. Υπήρξε άμεση ανταπόκριση από την πλειονότητα των προσκεκλημένων επισκόπων.

Η Σύνοδος άρχισε τις εργασίες της στις 20 Μαΐου του 325. Οι προσυνοδικές συσκέψεις των επισκόπων, όπως και ορισμένες συσκέψεις κατά την περίοδο των εργασιών της συνόδου πραγματοποιήθηκαν στον «ευκτήρον οίκον», ενώ οι τακτικές συνεδρίες της συνόδου έγιναν στην αίθουσα του «βασιλείου οίκου», η οποία ήταν κατάλληλα προετοιμασμένη για να δεχθεί το μεγάλο αριθμό των μελών της συνόδου και των συμβούλων τους.^[19] Πρακτικά της Συνόδου δεν κρατήθηκαν. Αυτό επιβεβαιώνεται μέσα από τα έργα του Μεγάλου Αθανασίου, στα οποία ο ιερός πατήρ καταφεύγει στη μνήμη του για να περιγράψει γεγονότα που έλαβαν χώρα στη Σύνοδο η λόγια που ειπώθηκαν από τους υποστηρικτές και τους επικριτές του Αρείου.

Ο Κωνσταντίνος θεωρώντας ότι η καταδίκη του Αρειανισμού θα έφερνε την πολυπόθητη ειρήνη στο εσωτερικό της αυτοκρατορίας έγρα-

ψε: «Ο διάβολος δεν έχει πια καμιά δύναμη εναντίον μας εφ' όσον εκείνο, το οποίο με κακοήθεια είχε επινοήσει για την καταστροφή μας, χτυπήθηκε γερά στη ρίζα του. Η Αλήθεια, με τη βοήθεια του Θεού, σκόρπισε όλες τις διαφωνίες, τα σχίσματα, τις οχλαγωγίες, και τα θανάσιμα δηλητήρια της ασυμφωνίας».[20] Η εξέλιξη όμως των πραγμάτων διέψευσε τις ελπίδες του Κωνσταντίνου και η καταδίκη του Αρειανισμού δεν κατόρθωσε να δώσει ένα οριστικό τέλος στις θεολογικές έριδες που είχαν ξεσπάσει στους κόλπους της χριστιανικής Εκκλησίας και κατ' επέκταση μέσα στην Αυτοκρατορία.

Ο ίδιος ο Μέγας Κωνσταντίνος λίγα χρόνια αργότερα θα αλλάξει σταση απέναντι στον Άρειο και τη διδασκαλία του, πράγμα που τον φέρνει σε σύγκρουση με τον Αθανάσιο.

IV. Οι διάδοχοι του Μεγάλου Κωνσταντίνου και οι θρησκευτικές τους αντιθέσεις.

Ο Κωνσταντίνος, αν και προσπάθησε να φέρει την ηρεμία στην αυτοκρατορία, υπερασπίζοντας άλλοτε τους Ορθοδόξους και άλλοτε τους Αρειανούς, δεν τα κατάφερε. Ο αυτοκράτορας πέθανε ντυμένος στα λευκά στις 22 Μαΐου του 337. Λίγους μήνες πριν, είχε δεχθεί το βάπτισμα και είχε γίνει και επίσημα μέλος της Εκκλησίας του Χριστού.

Το κράτος που κυβερνούσε ο Κωνσταντίνος πέρασε στους τρεις γιούς του Κωνσταντίνου, Κωνσταντίνο Β' και Κώνστα. Οι τρεις γιοί απέκτησαν τον τίτλο του Αυγούστου και μοίρασαν μεταξύ τους τη διοίκηση της Αυτοκρατορίας.[21] Ο Κωνσταντίνος ο Β' πήρε τη Γαλατία, τη Βρετανία και την Ισπανία, ο Κώνστας την Ιταλία, την Αφρική και το Ιλλυρικό, και ο Κωνσταντίνος ο Β' ολόκληρη την Ανατολή.[22] Διαμάχη και ανταγωνισμός υπήρχε ανάμεσα στους νέους Αυγούστους για το ποιος θα υποτάξει τους άλλους. Το 340 σκοτώνεται ο Κωνσταντίνος Β' σε μια μάχη εναντίον του αδερφού του Κώνστα και ο τελευταίος σκοτώνεται από το Μαξέντιο, ένα διεκδικητή του θρόνου, το 350. Οι δύο αυτοί Αύγουστοι ήταν υπέρμαχοι της Α' Οικουμενικής Συνόδου στη Νίκαια. Ο Κωνσταντίνος, μετά το θάνατο των αδερφών του γίνεται κύριος της Αυτοκρατορίας. Ένα πρόβλημα που αντιμετωπίζει όμως έως το τέλος της ζωής του είναι οι επαναστάσεις του ξάδερφού του, Ιουλιανού εναντίον του.

Ο Κωνσταντίνος ήταν ικανός και συνειδητός κυβερνήτης αλλά και υπέρμαχος του αρειανισμού. Η θέλησή του να επιβάλλει τη διδασκαλία του Αρείου σε όλη την Αυτοκρατορία ήταν η αιτία να οξυνθούν επικίνδυνα οι σχέσεις του με τον Πατριάρχη Αλεξανδρείας, Αθανάσιο. Ο

πατριάρχης εξορίζεται, ενώ ο Κωνστάντιος πετυχαίνει με τις Συνόδους του Σιρμίου και του Ρίμινι το 359 την ανακήρυξη του Αρειανισμού σε κρατικό δόγμα. Ο Αρειανισμός προσωρινά φαίνεται ότι έχει κερδίσει στη μονομαχία του εναντίον της Ορθοδοξίας, όμως δεν έχει γραφτεί το τέλος του αντιαρειανικού αγώνα.

Ο Κωνστάντιος μην έχοντας παιδιά, γνώριζε ότι έπρεπε να φροντίσει για το μελλοντικό διάδοχό του, άλλωστε τα προηγούμενα χρόνια είχε επιδοθεί σε μία συστηματική εξόντωση των συγγενών του. Στη ζωή είχαν μείνει μόνο δύο ξαδέρφια του ο Γάλλος και ο Ιουλιανός. Η υποψία πιθανής δολοπλοκίας εναντίον του από το Γάλλο, τον οδηγεί στη δολοφονία του τελευταίου το 354. Στη συνέχεια έχρισε ως καίσαρα τον αδερφό του δολοφονημένου Γάλλου, τον Φλάβιο Κλαύδιο Ιουλιανό, που έμεινε στην Ιστορία ως Ιουλιανός ο Παραβάτης ή ο Αποστάτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β':

ΟΙ ΑΡΕΙΑΝΙΚΕΣ ΕΡΙΔΕΣ ΣΥΝΕΧΙΖΟΝΤΑΙ.

Ι. Ένας παγανιστής αυτοκράτορας, ο Ιουλιανός.

Ο Ιουλιανός διορίστηκε ως Καίσαρας στην Αυτοκρατορική Αυλή το 355. Ο Κωνστάντιος του έδωσε ως σύζυγό του την αδερφή του Ελένη και εξαδέρφη του Ιουλιανού. Ο τελευταίος είχε μείνει ορφανός σε πολλή μικρή ηλικία και από μητέρα και από πατέρα. Παρ' όλη όμως την ορφάνια του, έλαβε σπουδαία μόρφωση. Διδάχθηκε από το δάσκαλό του Μαρδόνιο την αρχαία κλασική φιλολογία, καθώς και από τον Ευσέβιο Νικομηδείας και αργότερα Κωνσταντινουπόλεως την Αγία Γραφή. Βαπτίστηκε χριστιανός σε πολύ μικρή ηλικία, αλλά ποτέ δεν αποδέκτηκε τη χριστιανική θρησκεία.

Επηρεασμένος από τη διδασκαλία της αρχαίας ζωροαστρικής θρησκείας και πιστός οπαδός του μυθικού Θεού των Περσών, Μίθρα, προσπάθησε να πετύχει την αναβίωση της ειδωλολατρίας με συγκερασμό Μιθραϊσμού και αρχαίων ελληνορωμαϊκών θεών. Η αγάπη του για την ειδωλολατρία θεωρείται μία από τις βασικές αιτίες εξορίας του Ιουλιανού στην Αθήνα. Εκεί ο Ιουλιανός φοίτησε στην περίφημη φιλοσοφική σχολή της εποχής και φημολογείται ότι μύηθηκε και στα Ελευσίνια μυστήρια. Άξιο λόγου είναι ότι στη φιλοσοφική σχολή των Αθηνών συνδέθηκε με φιλία με δύο σημαντικούς ανθρώπους και υπερασπιστές του Χριστιανισμού, το Μεγάλο Βασίλειο και το Γρηγόριο το Θεολόγο η Ναζιανζηνό.

Το 356, ο Κωνστάντιος στέλνει τον Ιουλιανό στη Γαλατία, για να αντιμετωπίσει τα γερμανικά φύλα. Ύστερα από μερικές αποτυχίες, ο

Ιουλιανός κατόρθωσε να καταφέρει φοβερό πλήγμα στον εχθρό και να ισχυροποιήσει της επαρχίες του βυζαντινού κράτους στην περιοχή. Η συνολική αποκατάσταση των συνόρων της αυτοκρατορίας κατά μήκος του Ρήνου και του Δουνάβη ολοκληρώθηκε το 359. Μέσα σε πέντε χρόνια η Γαλατία είχε γίνει αγνώριστη και αυτό οφειλόταν αποκλειστικά στον Ιουλιανό.

Το 360 ο στρατός στη Λουητία, το σημερινό Παρίσι, ανακηρύσσει τον Ιουλιανό βασιλιά. Ο Κωνστάντιος δεν καταφέρνει να προβεί σε καμία ενέργεια σημαντική, γιατί τον προλαβαίνει ο θάνατος. Με την άνοδο του Ιουλιανού στο θρόνο ήλθε στο προσκήνιο το πρόβλημα της συμβιώσεως της αρχαίας ελληνικής θρησκείας και του πολιτισμού των αρχαίων Ελλήνων με τις δογματικές αλήθειες και τον τρόπο ζωής που πρέσβευε ο Χριστιανισμός.

Στο σημείο αυτό, ο Γιάννης Κορδάτος[23] σημειώνει: «ο Ιουλιανός δεν έκανε καλούς υπολογισμούς, γιατί ο Χριστιανισμός είχε στα χρόνια αυτά ριζώσει μέσα στα λαϊκά στρώματα και δεν ήταν εύκολο να παραγκωνιστεί. Οι χριστιανοί γρήγορα κατάλαβαν τα σχέδιά του και γι' αυτό τον έβλεπαν ως εχθρό τους, με αποτέλεσμα να αντιδρούν στις διαταγές του». Ο Ιουλιανός δεν πτοείται. Γράφει υπέρ της αρχαίας ελληνικής θρησκείας, υμνεί την ειδωλολατρία, σατυρίζει και εμπαίζει τους χριστιανούς. Κατά τη βασιλεία του, οι ειδωλολάτρες εκτρέπονται σε βιαιότητες έναντι των χριστιανών. Το αποτέλεσμα ήταν πολλοί χριστιανοί, χλιαροί στην πίστη τους, ασπάσθηκαν ξανά τα είδωλα. Η ειδωλολατρία φαινόταν να κερδίζει έδαφος και να σημειώνει νίκη εναντίον του Χριστιανισμού.

Ο Ιουλιανός δεν είχε λαϊκό έρεισμα. Στήριξη είχε από μία μικρή μερίδα φιλοσόφων και διανοουμένων. Η αγάπη του και η αφοσίωσή του προς τα είδωλα, τον οδηγούσε σε ακραίες καταστάσεις, κάνοντάς τον περίγελο στα μάτια τόσο των χριστιανών όσο και των ίδιων των εθνικών.[24]

Ενώ στα χρόνια της βασιλείας του, οι Χριστιανοί δέχθηκαν ύβρεις, απαγορεύσεις και παραγκωνισμό από τον κρατικό μηχανισμό, δε συνέβηκε το ίδιο και με τους Εβραίους. Ξανάκτισε το ναό του Σολομώντα, τον οποίο είχαν καταστρέψει οι Ρωμαίοι το 70 μ.Χ. και γενικότερα ευνόησε τους Εβραίους.

Φυσικά ο Ιουλιανός δεν ασχολήθηκε μόνο με την αναβίωση της ειδωλολατρίας, αλλά και με την ανόρθωση της οικονομίας και τη βελτίωση της οργάνωσης της διοίκησης.[25] Ένα επίσης από τα βασικά μελήματα του ήταν και η αναδιοργάνωση και ο ανεφοδιασμός του στρατού,

αφού οι σχέσεις της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας με τους Πέρσες συνέχιζαν να βρίσκονται σε κρίσιμη κατάσταση.

Το 363 ο Ιουλιανός φεύγει από την Αντιόχεια και λαμβάνει μέρος στην εκστρατεία κατά των Περσών. Στην αρχή σημειώθηκαν κάποιες νίκες των Βυζαντινών εναντίον των Περσών. Σε μία μάχη, ο Ιουλιανός τραυματίζεται θανάσιμα. Κανείς δεν γνωρίζει ποιος τραυμάτισε τον Αυτοκράτορα. Πολλοί υποστήριξαν ότι τον τραυμάτισε κάποιος χριστιανός, άλλοι ότι το τραύμα του αποτελούσε τιμωρία του Ιουλιανού από τον άγιο Μερκούριο, που πολλά χρόνια πριν είχε μαρτυρήσει στην Καισάρεια της Καππαδοκίας.[26] Τον τραυματισμένο αυτοκράτορα μετάφεραν στη σκηνή του οι στρατηγοί και οι στενοί συνεργάτες του και άρχισαν να τον θρηνούν. Ο Ιουλιανός αμετανόητος ακόμη και λίγο πριν ξεψυχήσει, τους επέπληξε και τους είπε ότι δεν έπρεπε να κλαίνε μια και αυτός επρόκειτο να ενωθεί με τα αστέρια. Μετά από λίγο ξεψύχησε. Πολλοί ιστορικοί σημειώνουν ότι ο Αυτοκράτορας ξεψύχησε φωνάζοντας: «Νενίκηκας, ω Ναζωραΐε». Λίγο πριν πεθάνει δεν όρισε το διάδοχό του, αλλά είπε ότι αυτός που θα τον διαδεχτεί θα είναι εξίσου ικανός. Πέθανε στις 26 Ιουνίου του 363, τριανταδύο ετών.

II. Ιοβιανός, Βαλεντινιανός, Βάλης

Ο θάνατος του Ιουλιανού του Παραβάτη άφησε το στράτευμα ακέφαλο σε μία εχθρική χώρα. Η κατάσταση ήταν κρίσιμη και η εκλογή νέου αυτοκράτορα επιτακτική ανάγκη. Στο τέλος μετά από πολλή σκέψη ο στρατός εξέλεξε για αυτοκράτορα έναν νέο αξιωματούχο χριστιανό τον Ιοβιανό. Εκείνος ήταν υπέρμαχος του Συμβόλου της Νικαίας.

Πιεζόμενος από την άσχημη κατάσταση στην οποία βρισκόταν ο στρατός στη Μεσοποταμία, υπέγραψε συνθήκη ειρήνης με τους Πέρσες με όρους ταπεινωτικούς για το κράτος του Βυζαντίου. Οι Βυζαντινοί ήταν υποχρεωμένοι να παραχωρήσουν πέντε επαρχίες στην περιοχή του Τίγρητος ποταμού.

Ο Ιοβιανός αναγκάστηκε να προχωρήσει στην υπογραφή μίας τέτοιας ταπεινωτικής συνθήκης, γιατί έπρεπε να επιστρέψει το δυνατόν γρηγορότερα με το στράτευμα στη Βασιλεύουσα, να αναγνωρισθεί ως αυτοκράτορας και από τα στρατεύματα της Δύσεως και γεικά να στερώσει την εξουσία του. Φυσικά η ενέργεια του αυτή και το μικρό χρονικό διάστημα που βασίλεψε δε μας δίνει τη δυνατότητα να τον αξιολογήσουμε σαν ηγεμόνα. Ο Ιοβιανός βασίλεψε μόνο ένα έτος γιατί πέθανε ξαφνικά[27].

Βρέθηκε στο τιμόνι της αυτοκρατορίας μόνο για οχτώ μήνες και δεν μπόρεσε να επιδείξει τις όποιες διοικητικές ικανότητες που ίσως είχε. Το μόνο που κατόρθωσε να κάνει όσον αφορά στο θέμα του Χριστιανισμού, ήταν η διακήρυξη ανεξιθρησκίας και η κατάργηση των μέτρων εναντίον των χριστιανών και των εκκλησιών τους.

Μετά το θάνατο του Ιοβιανού στις 17 Φεβρουαρίου 364, στο θρόνο της αυτοκρατορίας ανέβηκε ο Φλάβιος Βαλεντινιανός, που εκλέκτηκε διαβοής από το στρατό. Εκείνος με τη σειρά του εκλέγει συναυτοκράτορα τον αδερφό του, Βάλη. Τα δύο αδέρφια κατάγονταν από φτωχή οικογένεια. Ο πατέρας τους ήταν αρχικά schoinopoiός. Ήταν αγράμματοι και με φρικτή εμφάνιση, κυρίως ο Βάλης.

Ο Βαλεντιανός ήταν οπαδός της Νίκαιας, δηλαδή ορθόδοξος, ενώ ο Βάλης οπαδός του αρειανισμού. Οι θρησκευτικές τους πεποιθήσεις έγιναν φανερές στα μέρη της αυτοκρατορίας στα οποία είχαν την εξουσία. Ο Βαλεντινιανός είχε αναλάβει τη Δυτική πλευρά της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και ο Βάλης την Ανατολική, ώστε να μπορούν να υπερασπισθούν ευκολότερα και αποτελεσματικότερα όλα τα σύνορα του Βυζαντίου.

Ο πρώτος, αν και έδειξε φανερά την εύνοιά του απέναντι στους υπέρμαχους του συμβόλου της Νίκαιας, δεν ενόχλησε τους παγανιστές. Αντίθετα ο Βάλης εξεδίωξε τους ορθόδοξους χριστιανούς που δεν υιοθετούσαν τις διδασκαλίες του Αρείου. Η αντίθεση στο πεδίο της πίστεως μεταξύ Ανατολής και Δύσης έγινε η αιτία για άλλη μία φορά να χαλαρώσουν οι δεσμοί μεταξύ των δύο τμημάτων της Αυτοκρατορίας. Ωστόσο δεν στάθηκε εμπόδιο για το σχεδιασμό μίας κοινής εξωτερικής πολιτικής, που ήταν η άμυνα απέναντι σε οποιονδήποτε εχθρό. Οι πιο επικίνδυνοι εχθροί για ολόκληρη την Αυτοκρατορία και απειλή για την υπόστασή της στάθηκαν οι Γότθοι και γενικότερα τα γερμανικά φύλα.

Το γερμανικό ζήτημα πάλαιψε να αντιμετωπίσει για έναν ολόκληρο αιώνα το ανατολικό τμήμα της Αυτοκρατορίας, γιατί το δυτικό γρήγορα υπέκυψε λίγο μετά την αντικατάσταση του Βαλεντινιανού από τους γιούς του, Γρατιανό και Βαλεντινιανό Β'. Ο Βάλης αφού κατόρθωσε να εξουδετερώσει ένα σφετεριστή του θρόνου τον Προκόπιο, στράφηκε εναντίον των Γότθων, των Βησιγότθων και των Οστρογότθων. Χρόνια έδινε μάχες εναντίον των Περσών αλλά και των Γερμανικών φύλων. Το 378 στη μάχη των Βυζαντινών με τους Βησιγότθους κοντά στην Ανδριανούπολη, οι πρώτοι υπέστησαν συντριπτική ήττα και ο Βάλης σκοτώθηκε. Ταυτόχρονα τα δύο τρίτα του στρατού χάθηκαν μαζί του.

Ο Βάλης δε φρόντισε μόνο για την προστασία του κράτους από τους εξωτερικούς εχθρούς, αλλά και για την εσωτερική αναδιοργάνωση της Αυτοκρατορίας. Ειπώθηκε παραπάνω ότι ασκούσε φιλοαρειανική πολιτική, παρ' όλα όμως τα θρησκευτικά του **θεωρείται ότι τήρησε ήπια στάση απέναντι στους ειδωλολάτρες**, φροντίζοντας να μην προκαλούν τους χριστιανούς. **Όσον αφορά στους χριστιανούς, αντιτάχθηκε σθεναρά απέναντι στους οπαδούς της Συνόδου της Νίκαιας και καταδίωξε τους μοναχούς.**

Στα κοινωνικά θέματα προσπάθησε να πατάξει τις αυθαιρεσίες των κρατικών οργάνων, να μην προβεί σε αύξηση των φόρων και γενικότερα να προστατεύσει τους αδύναμους και τους φτωχούς του Βυζαντίου. Φρόντισε για τη βιβλιοθήκη της Κωνσταντινούπολης, ενώ έφτιαξε πολλά δημόσια έργα τόσο στην Πόλη, όσο και σε άλλες πόλεις της Αυτοκρατορίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ':

Η «ΙΣΧΥΡΟΠΟΙΗΣΗ» ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ.

I. Η άνοδος του Μεγάλου Θεοδοσίου στο θρόνο της αυτοκρατορίας και η θρησκευτική πολιτική του.

Μετά το θάνατο του Βάλη, ο Γρατιανός, γιός του Βαλεντινιανού ήταν μόλις δεκαεννέα χρόνων. Επειδή ήταν αδύνατο για εκείνον να εγκαταλείψει τη Δύση, στράφηκε σε κάποιο Θεοδόσιο, γιό ενός από τους κορυφαίους στρατηγούς του πατέρα του, που μέσα σε λίγους μήνες αποδείχθηκε ένας τόσο ξεχωριστός ηγέτης, ώστε, τον Ιανουάριο του 379, ο Γρατιανός τον ανακήρυξε συναύγουστό του.[28]

Το 380 βαπτίζεται χριστιανός στη Θεσσαλονίκη από τον επίσκοπο Ασχόλιο, οπαδό της Α' Οικουμενικής Συνόδου. Το 380 εξέδωσε ένα Διάταγμα, σύμφωνα με το οποίο αληθινά μέλη της Καθολικής[29] του Χριστού Εκκλησίας ήταν όσοι πίστευαν στα Τρία ίσα και προαιώνια πρόσωπα της Αγίας Τριάδας, σύμφωνα με αυτά που διδάσκονται από τους Αποστόλους και τα ιερά Ευαγγέλια. Οι αρετικοί και οι ειδωλολάτρες είχαν να υποστούν τιμωρίες. Δεν είχαν το δικαίωμα να συγκεκτρώνονται σε δημόσιο ή ιδιωτικό χώρο. Το προνόμιο αυτό υπήρχε μόνο στους οπαδούς των αποφάσεων της Νίκαιας.

Ο αυτοκράτορας έδωσε αρκετά προνόμια στους κληρικούς, οι οποίοι πρέσβευαν τα δόγματα της Α' Οικουμενικής Συνόδου. Παρά τα δικαιώματα όμως που τους παρείχε, ήταν πάντα επιφυλακτικός απέναντί τους. Ο λόγος ήταν ότι ο Θεοδόσιος δεν ήθελε οι κληρικοί να αποκτήσουν τόσες

αρμοδιότητες που να αποτελούν τροχοπέδη στα συμφέροντα και στις ενέρ-γειες του κράτους.

Ο Α. Vasiliev[30] σημειώνει ότι: «ο Θεοδόσιος ήθελε να είναι ο μοναδικός ρυθμιστής των εκκλησιαστικών υποθέσεων της Αυτοκρατορίας και, γενικά, πέτυχε το σκοπό του αυτό. Σε μία περίπτωση όμως ήλθε σε έντονη αντίθεση με τον εκλεκτό ηγέτη της Εκκλησίας της Δύσεως Αμβρόσιο, Επίσκοπο Μεδιολάνων (Μιλάνου). Ο Θεοδόσιος και ο Αμβρόσιος είχαν τελείως αντίθετες απόψεις για τη ρύθμιση των σχέσεων Εκκλησίας και Κράτους. Ο πρώτος πίστευε στην υπεροχή του Κράτους, ενώ ο δεύτερος επέμενε ότι η Εκκλησία δεν έπρεπε ποτέ να υποταχθεί σε μια πρόσκαιρη δύναμη. Η διάσταση του Αυτοκράτορος και του Αμβροσίου είχε ως κύριά της αφορμή τις σφαγές της Θεσσαλονίκης. Στην πλούσια αυτή και μεγάλη πόλη είχε εγκατασταθεί ένας μεγάλος αριθμός Γερμανών στρατιωτών με αρχηγό έναν πολύ αγενή και ανίκανο διοικητή, που δεν προσπαθούσε καθόλου να εμποδίσει τις βίαιες πράξεις των στρατιωτών του.» Το αποτέλεσμα ήταν να εξαγριωθούν οι Θεσσαλονικείς και να σκοτώσουν τους Γερμανούς. Ο Αυτοκράτορας με τη σειρά του έβαλε Γερμανούς, οι οποίοι έχαιραν ιδιαίτερης τιμής από το Θεοδόσιο, να σφάξουν αδιακρίτως τους κατοίκους της Θεσσαλονίκης. Η πράξη του αυτή έγινε η αιτία ο Αμβρόσιος να τον αφορίσει και να τον αναγκάσει να μην φορέι το μανδύα του Αυτοκράτορα κατά την περίοδο της μετανοίας του.[31]

Ο Θεοδόσιος εξέδωσε διάταγμα για το κλείσιμο της φιλοσοφικής Σχολής των Αθηνών[32], στην οποία είχαν φοιτήσει ο Ιουλιανός ο Παραβάτης, ο Μέγας Βασίλειος, ο Γρηγόριος ο Ναζιανζηνός και πολλοί άλλοι εθνικοί και χριστιανοί. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημάνουμε ότι η στάση του Θεοδοσίου απέναντι στους ειδωλολάτρες και στους ετερόδοξους ήταν διαλλακτικότερη σε σχέση με εκείνη που τήρησε απέναντι στους αιρετικούς, οι οποίοι δημιουργούσαν προβλήματα τόσο στη Χριστιανική Εκκλησία, όσο και στην ίδια την ενότητα του Κράτους.

Στα υπολείμματα των αρειανικών δοξασιών, νέες αιρέσεις ήρθαν να προστεθούν. Οι αιρετικές διδασκαλίες του Απολιναρίου και του Ευνομίου, αλλά και οι κακοδοξίες της αίρεσης των Μακεδονιανών ήταν μεγάλη απειλή τόσο για τη συνοχή της Αυτοκρατορίας όσο και για την Ενότητα της Καθολικής Εκκλησίας. Η μόνη λύση ήταν η ενεργοποίηση του συνοδικού θεσμού της Εκκλησίας για άλλη μία φορά. Ο Θεοδόσιος συγκάλεσε τη Β' Οικουμενική Σύνοδο στην Κωνσταντινούπολη το 381.

Ο Θεοδόσιος ήταν σπουδαίος αυτοκράτορας. Κατάφερε να αντιμετωπίσει με επιτυχία τους εχθρούς της Αυτοκρατορίας, Γότθους και Πέρ-

σες. Ήταν ο τελευταίος Αυτοκράτορας που κυβέρνησε την ενωμένη Βυζαντινή Αυτοκρατορία. Ο Θεοδόσιος πέθανε το 395, αφού κληροδότησε την Αυτοκρατορία του στους γιούς του Αρκάδιο και Ονώριο. Ο Αρκάδιος πήρε το ανατολικό τμήμα και ο Ονώριος το δυτικό.

II. Η αίρεση του Απολιναρισμού.

Ο Απολινάριος θεμελιωτής της νέας αιρέσεως, που θα απασχολούσε το δεύτερο μισό του τέταρτου αιώνα και θα έβαζε σε κίνδυνο την ενότητα της Εκκλησίας, γεννήθηκε το 315 στη Λαοδικεία. Ο πατέρας του ονομαζόταν και αυτός Απολινάριος και ήταν γραμματικός. Πατέρας και υιός έγραψαν το κείμενο της Καινής Διαθήκης σε ομηρικό μέτρο. Θεωρούσαν απαραίτητο οι χριστιανοί να γνωρίζουν τον Όμηρο, τον Πίνδαρο και τους τραγικούς ποιητές της αρχαίας Ελλάδας. Ήταν τόσο μορφωμένος όσο και οι Καππαδόκες πατέρες, χωρίς όμως σωστή θεολογική κρίση και εμμονή στην παράδοση της Εκκλησίας μας.

Ο Απολινάριος θέλοντας να αντιμετωπίσει τη διδασκαλία του Αρείου, αρχικά φαίνεται να συμφωνεί με το Σύμβολο της Νίκαιας και τη διδασκαλία του Μεγάλου Αθανασίου. Προσπαθεί να αντιμετωπίσει το «πρόβλημα» της ενσάρκωσης του Θείου Λόγου. Είχε όμως ήδη αρνηθεί ενσυνείδητα την πίστη της Εκκλησίας ότι ο θείος Λόγος είναι «άνανθρωπήσας», δηλαδή προσέλαβε συγχρόνως την σάρκα και το πνεύμα (νού-ψυχή) του ανθρώπου.^[33] Η θεολογική του διδασκαλία στηρίχτηκε στην άποψη του φιλόσοφου Αριστοτέλη «αδύνατον γαρ είναι εκ δύο (=ουσιών με εντελέχεια) εν η ενός δύο γενέσθαι».^[34] Επομένως κατά τον Απολινάριο ο Χριστός δεν μπορούσε να έχει δύο φύσεις, θεία και ανθρώπινη, τέλειες, γιατί τότε θα είχαμε δύο τέλεια όντα, δύο Χριστούς και όχι έναν.

Ο Απολινάριος υποστήριζε ότι ο Υιός και Λόγος του Θεού κατά την ενανθρώπιση προσέλαβε μόνο το σώμα και την άλογη ψυχή του ανθρώπου, τη θέση της λογικής ψυχής^[35] η του νού κατέλαβε ο θείος Λόγος.^[36] Ο Απολινάριος δηλαδή αφαιρούσε ποσότητα από την ανθρώπινη φύση, η οποία χωρίς το νού δεν μπορούσε να θεωρείται φυσικό πρόσωπο, προβάλλοντας έτσι την προσωπική ενότητα του Χριστού.^[37]

Η θεολογική αυτή άποψη του Απολιναρίου σχετικά με την πρόσληψη από το θείο Λόγο της ανθρώπινης, χωρίς υπόστασης, σάρκας δημιουργεί σωτηριολογικά προβλήματα. Το πρόβλημα ήταν ότι μένει αθεράπευτο οτιδήποτε δεν ενώνεται με το Θεό.^[38] Ο καθηγητής Στυλιανός Γ. Παπαδόπουλος σημειώνει: «η αποτυχία του Απολιναρίου να

δώσει απάντηση στο πρόβλημα της σωτηρίας του ανθρώπου υπογραμμίζει ότι ένα μόνο ήταν το αρχικό του κίνητρο και ένας μόνο ο τελικός του σκοπός: να δείξει τη διαδικασία της ενσαρκώσεως, για να εξηγήσει πως έγινε δυνατή η μίξη θείου και ανθρωπίνου. Η θεολογία όμως, όταν και όσο δεν έχει ως πρώτο κίνητρο την σωτηρία, μεταβάλλεται σε φιλοσοφία, που απλώς διατηρεί λίγα η πολλά θεολογικά στοιχεία. Το αποτέλεσμα φυσικά δεν είναι ούτε γνήσια φιλοσοφία, εφόσον δεν κινείται απροϋπόθετα και δεν έχει εσωτερική συνέπεια.»

Εξαιτίας της διδασκαλίας αυτής ο Απολινάριος όξυνε τις σχέσεις του με το Γρηγόριο το Θεολόγο και το Βασίλειο τον Καισαρείας. Οι τελευταίοι προσπάθησαν με επιστολές τους να τον νουθετήσουν. Η εκτίμησή τους προς το πρόσωπο του Απολιναρίου, τους έκανε να καταβάλουν κάθε προσπάθεια για να του δείξουν την πλάνη στην οποία βρισκόταν και να σταματήσουν την «αδελφική ζυγομαχίαν[39]».

Ο Απολινάριος παρά τις προσπάθειες που κατέβαλε να εξηγήσει με λογικό τρόπο τη διδασκαλία του για την ενανθρώπιση του Υιού και Λόγου του Θεού, δεν κατάφερε να δώσει μία ευλογοφανή εξήγηση της ενότητας στο πρόσωπο του Χριστού, γιατί ταύτιζε τη φύση με την υπόσταση. Οι Καππαδόκες αντίθετα, κινούμενοι από την ανάγκη σωτηρίας ολόκληρου του ανθρώπου, διέκριναν γενικά φύση και υπόσταση και διαπίστωναν στο Χριστό ενωμένες τη θεία και την ανθρωπίνη φύση. Οι φύσεις διασώζονταν ενωμένες και η υπόσταση που είναι ύπαρξη, ον και πρόσωπο, ήταν μία, του Χριστού.[40]

Η διδασκαλία του Απολιναρίου είχε αρχίσει να κερδίζει υποστηρικτές σε όλη την Αυτοκρατορία. Έβαζε σε κίνδυνο για άλλη μία φορά την ενότητα της Εκκλησίας και ταυτόχρονα την ενότητα της Αυτοκρατορίας. Επιτακτική γινόταν η ανάγκη για την αντιμετώπισή της από το Συνοδικό θεσμό της Εκκλησίας.

III. Η Β' Οικουμενική Σύνοδος.

Ο Θεοδόσιος παρά τις προσπάθειές του να επιβάλει την πίστη στην Τριαδική Θεότητα (Πατήρ, Υιός και Άγιο Πνεύμα) με την έκδοση του Θεοδοσιανού Κώδικα (Codex Theodosianus 16, 1, 2) το Φεβρουάριο του 380, και με την καταδίκη όσων αρνούσαν τη θεότητα και ομοουσιότητα του Αγίου Πνεύματος[41] με το διάταγμα του Ιανουαρίου του 381 (Codex Theodosianus 16, 5, 6) δεν κατόρθωσε να σταματήσει τις νέες αιρετικές διδασκαλίες που είχαν αρχίσει να εκδηλώνονται μέσα στα όρια της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

Το Μάιο του 381 ο Μέγας Θεοδόσιος συγκάλεσε τη Β' Οικουμενική Σύνοδο στην Κωνσταντινούπολη[42]. Η σύνοδος αυτή επρόκειτο να δώσει οριστικό τέλος στα υπολείμματα της διδασκαλίας των αρειανοφρόνων (Ευνόμιο), να καταδικάσει την αιρετική διδασκαλία του Απολιναρίου και των Μακεδονιανών. Στη σύνοδο μετείχαν εκατό πενήντα ανατολικοί επίσκοποι. Ανάμεσά τους ήταν ο Γρηγόριος Νύσσης, αδερφός του Μεγάλου Βασιλείου[43], ο Κύριλλος Ιεροσολύμων, ο Αμφιλόχιος Ικονίου, ο Γρηγόριος ο Ναζιανζηνός, ο Διόδωρος Ταρσού και πολλοί άλλοι.

Πρόβλημα δημιουργήθηκε σχετικά με την άσκηση της προεδρίας της Συνόδου. Κατά τη σύγκληση της συνόδου ο μόνος κενός επισημότατος θρόνος ήταν ο θρόνος της Κωνσταντινουπόλεως μετά την απομάκρυνση του αιρετικού Δημοφίλου και την αντικανότητα της εκλογής του Μαξίμου του Κυνικού.[44] Πρόεδρος αρχικά της Συνόδου ορίστηκε ο Μελέτιος Αντιοχείας, ο οποίος πέθανε λίγο αμέσως μετά την έναρξη των εργασιών της Συνόδου. Στη συνέχεια εκλέχτηκε πρόεδρος της Συνόδου και πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ο Γρηγόριος Θεολόγος. Παραιτήθηκε όμως και από τον Πατριαρχικό θρόνο της Βασιλεύουσας, αλλά και από την προεδρία της Συνόδου, γιατί δεν μπορούσε να υποφέρει τις αντιδράσεις μερικών επισκόπων για την ειρηνική πολιτική του, αλλά και τις αμφισβητήσεις τους σχετικά με την κανονικότητα της εκλογής του.[45] Πριν την παραιτησή του είχε διαμορφώσει την πορεία της Συνόδου, η οποία τώρα πια δε θα ασχολόταν μόνο με τις κανονικές αλλά και θεολογικές προϋποθέσεις της ενότητας και της ειρήνης της Εκκλησίας με κριτήριο τη θεολογική ερμηνεία της πίστεως με βάση τη διδασκαλία του ίδιου, του Μεγάλου Βασιλείου και του Γρηγορίου Νύσσης.

Η Σύνοδος καταδίκασε τον Απολινάριο, τον Ευνόμιο, τον Μακεδόσιο και τις διδασκαλίες τους. Αναγνώρισε το Σύμβολο της Νίκαιας (325), στο οποίο πρόσθεσε και άλλα πέντε δογματικά άρθρα. Το Σύμβολο αυτό έμεινε γνωστό στην Ιστορία ως Σύμβολο της Νίκαιας - Κωνσταντινουπόλεως (η με απλά λόγια το σύμβολο αυτό είναι το γνωστό σε όλους τους Χριστιανούς ως Πιστεύω). Η Σύνοδος τελείωσε τις εργασίες της στις 30 Ιουλίου του 381.

IV. Ο θάνατος του Μεγάλου Θεοδοσίου και οι αυτοκράτορες Αρκάδιος και Ονώριος.

Όπως προαναφέρθηκε, ο Θεοδόσιος πέθανε στο Μιλάνο το 395. Η αυτοκρατορία κληροδοτήθηκε στους γιούς του, Ονώριο και Αρκάδιο. Ο Ονώριος πήρε το δυτικό τμήμα και ο Αρκάδιος το ανατολικό. Δεν

πρέπει να μας διαφεύγει ότι η Αυτοκρατορία θεωρούνταν μία, και για το λόγο αυτό, όποιος από τους δύο Αυτοκράτορες εξέδιδε διάταγμα, έφερε και το όνομα και του άλλου.

Μπορεί η Αυτοκρατορία να θεωρούνταν μία, στην πραγματικότητα υπήρχε βαθιά διαφορά ανάμεσα στα δύο τμήματα, η οποία σιγά-σιγά έγινε αγεφύρωτο χάσμα. Ο καθηγητής Ιω. Καραγιαννόπουλος[46] σημειώνει: «Αι ρίζαι του χάσματος τούτου ωφείλοντο εις την διαφορετι-κήν πολιτιστικήν και γλωσσικήν αφετηρία των δύο μερών: εις το δυτικό τμήμα ωμιλείτο η λατινική και συνεχίζετο η πολιτιστική παράδοση της Ρώμης. Στο ανατολικό τμήμα ο συνδετικός γλωσσικός κρίκος ήταν η ελληνική γλώσσα και οι δημιουργούμενες πολιτιστικές ζυμώσεις αφορμώντο εκ της ελληνιστικής πολιτιστικής παραδόσεως».

Οι δύο συναυτοκράτορες ήταν ανήλικοι. Στο πλευρό τους είχαν δύο ικανότατους αλλά και φιλόδοξους συμβούλους. Ο έπαρχος των πραιτωρίων, ο Ρουφίνος ήταν στο πλευρό του Αρκαδίου, ενώ στο πλευρό του Ονωρίου υπήρχε ο στρατηγός Στηλίχωνας. Στην πραγματικότητα οι δύο αυτοί σύμβουλοι ήταν οι κύριοι ηγεμόνες της Αυτοκρατορίας.

Ο Ρουφίνος απέβλεπε στο σταδιακό παραγκωνισμό του Αρκαδίου και στην αναρρίχηση του ίδιου στο θρόνο της αυτοκρατορίας. Αυτό φαινόταν σχετικά εύκολο, γιατί ο Αρκάδιος είχε αδύναμο χαρακτήρα και κινητικές δυσκολίες. Επίσης είχε μεγάλα προβλήματα στην άρθρωση του λόγου. Υπήρχε ένα εμπόδιο στα σχέδια του Ρουφίνου, ο ευνούχος υπηρέτης του Ευτρόπιος. Ο τελευταίος ήταν εξίσου διεφθαρμένος και φιλόδοξος όσο ο αφέντης του, Ρουφίνος. Ο Ευτρόπιος γρήγορα αντιλήφθηκε ότι ο Ρουφίνος σκόπευε να παντρέψει τον Αρκάδιο με μία ανιψιά του. Τότε ο δρόμος προς το θρόνο θα ήταν πολύ εύκολη υπόθεση. Ο Ευτρόπιος έπρεπε να δράσει γρήγορα. Κάποτε, όταν έλειπε ο Ρουφίνος, παρουσίασε μπροστά στον Αρκάδιο μία πανέμορφη κοπέλα την Ευδοξία. Εκείνος την ερωτεύθηκε παράφορα και πριν γυρίσει ο Ρουφίνος την αρραβωνιάστηκε. Στο γάμο αυτό οφείλεται η γρήγορη άνοδος του Ευτροπίου στα ανώτατα κλιμάκια της Αυτοκρατορίας. Ταυτόχρονα ήταν ο κύριος πρωτεργάτης της δολοφονίας του Ρουφίνου στις 27 Νοεμβρίου του 395.

Η αυτοκράτειρα Ευδοξία ήταν μία προληπτική, ασεβής και φιλόδοξη γυναίκα. Την αναιδή και προκλητική συμπεριφορά της φρόντιζε να την κάνει φανερή ακόμα και στις δημόσιες εμφανίσεις της. Χαρακτηριστικό είναι ότι στα μαλλιά της υπήρχε φράντζα, χτένισμα γυναίκας εταίρας. Η αυτοκράτειρα Ευδοξία είχε κάτω από την προστασία της τον ευνούχο

Ευνόμιο. Ο τελευταίος δεν έπαυε στιγμή να της υπενθυμίζει ότι σε εκείνον όφειλε τη θέση της.

Ο τρόπος ζωής της Ευδοξίας προκάλεσε την αυστηρή κριτική του ιερού Χρυσοστόμου, Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως και κατά συνέπεια την εξορία του. Η Ευδοξία ήθελε να επαναφέρει τη λατρεία του αυτόκράτορα και της αυτοκράτειρας, για το λόγο αυτό κρέμασε την εικόνα της απέξω από το ναό της Αγίας Σοφίας, πράγμα που προκάλεσε τη δριμύ κριτική του Χρυσοστόμου. Κατά τη «βασιλεία» του Αρκαδίου, δεν είχαμε καμιά ιδιαίτερη θρησκευτική πολιτική. Βέβαια υπήρχε ένα κλίμα έχθρας μεταξύ του αυτοκρατορικού ζεύγους και του Πατριάρχη Αλεξανδρείας, το οποίο οφειλόταν στην αυστηρή και όχι άδικη κριτική του Ιωάννη του Χρυσοστόμου εναντίον τους.

Ο Ονώριος, όπως προαναφέρθηκε βρισκόταν υπό την επιροή του Στηλίχωνα, γιό Βανδάλου και νυμφευμένου με τη Σειρήνα, ανηψιά και υιοθετημένη κόρη του Μεγάλου Θεοδοσίου. Ο Στηλίχων ήταν αυτός που καθόριζε την πολιτική του δυτικού τμήματος της Αυτοκρατορίας εναντίον των Γότθων και έναντι των άλλων εχθρών. Ο Στηλίχωνας μετά το θάνατο του Αρκαδίου πίστεψε ότι ο δρόμος για την απόλυτη εξουσία ήταν ανοιχτός. Τα σχέδιά του διαψεύστηκαν. Στις 23 Αυγούστου 408 εκτελέστηκε στη Ραβένα.

Ο Ονώριος είχε να αντιμετωπίσει τους Γότθους με κυριότερο αρχηγό τον Αλάριχο. Ως αυτοκράτορας δεν ενδιαφέρθηκε πολύ για το λαό του, αλλά ούτε για το κράτος του. Το μόνο που τον ενδιέφερε ήταν η εκτροφή των πουλερικών του. Γενικά η βασιλεία του Ονωρίου χαρακτηρίζεται άθλια και χωρίς ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη θρησκευτική πολιτική της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.[47]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ':

ΝΕΣΤΟΡΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΟΝΟΦΥΣΙΤΙΣΜΟΣ.

I. Θεοδόσιος Β'.

Τό 408 πέθανε ο Αρκάδιος, λίγο νωρίτερα είχε πεθάνει η αυτόκράτειρα Ευδοξία. Διάδοχος του Αρκαδίου γίνεται ο επτάχρονος Θεοδόσιος Β', εγγονός του Θεοδοσίου του Μεγάλου. Για την προστασία του ανήλικου αυτοκράτορα είχε ορισθεί επίτροπός του από τον ίδιο τον Αρκάδιο ο Ισδιγέρδης Α', βασιλιάς της Περσίας. Ο τελευταίος έφερε εις πέρας την αποστολή του με μεγάλη επιτυχία. Στο γεγονός αυτό οφείλεται η ευνοϊκή θέση της χριστιανικής θρησκείας στην Περσία.

Ο Θεοδόσιος σε όλη τη διάρκεια της διακυβερνήσεώς του δε νοιάστηκε ιδιαίτερα για τις υποθέσεις του Κράτους. Ο ίδιος ασχολήθηκε κυρίως με την καλλιγραφία, την ιππασία και με θεολογικά ζητήματα. Δίπλα του υπήρχε ένας δραστήριος σύμβουλος, ο Ανθέμιος στον οποίο οφείλονται τα έργα ανάπτυξης τη εποχή εκείνη στο Βυζάντιο, όπως τα διπλά τείχη της Κωνσταντινούπολης, αλλά και η «πολιτική» του Θεοδοσίου. Τέτοιες ενέργειες ήταν ο περιορισμός των Γόθων, οι φορολογικές απαλλαγές στα σιτηρά, η συνέχιση της φιλικής πολιτικής με τους Πέρσες, η απόκρουση των Ούνων. Όλα αυτά έγιναν κατά τη βασιλεία του Θεοδοσίου Β'. Οφείλονταν όμως αποκλειστικά στον Ανθέμιο.

Λίγο καιρό μετά την ολοκλήρωση των παραπάνω ενεργειών, ο Ανθέμιος εξαφανίζεται από το πολιτικό προσκήνιο, χωρίς να γνωρίζουμε για την τύχη του. Την επιτροπεία του ανήλικου Θεοδοσίου αναλαμβάνει η αδερφή του Πουλχερία, η οποία ανακυρήχθηκε Αυγούστα στις 4 Ιουλίου 414. Η Πουλχερία ήταν σκληρή στην ανατροφή του αδερφού της. Με τη δική της εποπτεία ο Θεοδόσιος έγινε ευσεβής, ενάρετος, ευγενικός αλλά όχι ικανός να αποδειχτεί ισχυρός ηγεμόνας της αυτοκρατορίας, τόσο στις εσωτερικές όσο και στις εξωτερικές υποθέσεις του κράτους. Πάντρεψε τον αδερφό της με την όμορφη Αθηναίδα, που βαφτίστηκε και πήρε το όνομα Ευδοκία.

Στο θεολογικό πεδίο ειρήνη επικρατούσε μέχρι το 428. Ο Θεοδόσιος εξέδωσε διατάγματα για την πλήρη πάταξη των αιρετικών την περίοδο του Απριλίου του 423 έως το Αύγουστο του 425. Πιθανώς τα διατάγματα αυτά να έγιναν ύστερα από τις επηροές των Αυγούστων Ευδοκίας και Πουλχερίας.

Το 428, ο Θεοδόσιος ο Β' ανέβασε στον πατριαρχικό θρόνο της Κωνσταντινουπόλεως το Νεστόριο, ένα Αντιοχειανό που υπερτόνιζε την ανθρώπινη φύση του Χριστού. Τα προβλήματα δεν άργησαν να φανούν. Η Αυτοκρατορία έμπαινε σε ένα νέο κύκλο θεολογικών ερίδων.

Ο Αυτοκράτορας μάλλον συμπαθούσε το Νεστόριο. Τη συμπάθειά του αυτή δεν μπορούσε να την αφήσει να φανεί, εξαιτίας του ότι η Πουλχερία απεχθανόταν το Νεστόριο. Επειδή ο Αυτοκράτορας είχε πληροφορηθεί τις ενέργειες του Πατριάρχη Αλεξανδρείας Κυρίλλου [48] για την εκθρόνιση του Νεστορίου, θεώρησε ότι έπρεπε να κινηθεί γρήγορα και να συγκαλέσει Σύνοδο, ώστε να λυθεί το νέο δογματικό πρόβλημα που είχε προκύψει από τη διδασκαλία του Νεστορίου.

Ο Θεοδόσιος θέλοντας να τερματίσει τις θεολογικές αυτές έριδες συγκάλεσε στην Έφεσο την Τρίτη Οικουμενική Σύνοδο, αρχικά για το Πάσχα του 431. Οι εργασίες της ορίσθηκαν στις 7 Ιουνίου το 431.

II. Ο Νεστοριανισμός και η Γ' Οικουμενική Σύνοδος[49].

Ο Νεστόριος[50], πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, επηρεασμένος από το δάσκαλό του Θεόδωρο Μοψουεστίας[51] και επειδή ήταν γενικότερα φορέας της αντιοχειανής παραδόσεως, η οποία υπερτόνιζε την ανθρωπότητα του Χριστού, δε δεχόταν να αποκαλείται η Παρθένος Μαρία «Θεοτόκος»[52], αλλά επέμενε να τη χαρακτηρίζει «Χριστοτόκο». Τη θέση του αυτή την τεκμηρίωνε υποστηρίζοντας ότι η Μαρία γέννησε έναν άνθρωπο, φορέα της θεότητας, «θεοφόρο άνθρωπο» και «Θεώ συνημμένον»[53], αλλά όχι το Θεό. Κατ' αυτόν η θεότητα δεν μπορούσε να έχει «βρεθεί» εννέα μήνες σε μία γυναικεία μήτρα, να έχει τυλιχθεί σε σπάργανα, να υπέφερε, να πέθανε και να θάφτηκε. Πίσω από την περιγραφή της Μαρίας ως Θεοτόκου, «ο Νεστόριος πρέσβευε ότι διέκρινε την αρειανική αρχή, ότι ο Υιός ήταν ένα κτίσμα, η την απολλιναρική ιδέα, ότι η ανθρωπότητα του Χριστού ήταν ελλιπής»[54].

Ο ιερός Κύριλλος, πατριάρχης Αλεξανδρείας λυπήθηκε, όταν πληροφορήθηκε ότι ο Νεστόριος είχε εμπλακεί σε ένα τόσο δυσχερές δογματικό ζήτημα, χωρίς να διαθέτει τα κατάλληλα εφόδια, μάλιστα, πιο συγκεκριμένα για το θέμα αυτό έλεγε ότι, «ποία γαρ όλως χρεία εις μέσον άγεσθαι τα ούτω λεπτά και κεκρυμμένα, διατί μη μάλλον ηθικαίς εξηγήσεσιν ωφελούμεν τους λαούς, ει μη σφρόδρα έχομεν ικανώς περί την ακρίβειαν»[55].

Ο πατριάρχης Αλεξανδρείας είχε σπουδαία θεολογική παιδεία και μπορούσε με επιτυχία να φέρει εις πέρας την προσπάθειά του να ανατρέψει τις αιρετικές απόψεις του Νεστορίου[56]. Άξιο παρατήρησης είναι ότι η θεολογική σκέψη του πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως είχε πολλές διαφορές από τη θεολογία του ιερού Κυρίλλου. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι δύο πρωταγωνιστές της θεολογικής διαμάχης του 428 έως του 431 εκπροσωπούσαν διαφορετικές σχολές και παραδόσεις. Ο μεν Νεστόριος ήταν εκπρόσωπος της αντιοχειανής[57] παραδόσεως, ενώ ο Κύριλλος της αλεξανδρινής[58].

Ο Κύριλλος αρχικά προσπάθησε να ανατρέψει την αιρετική διδασκαλία του Νεστορίου με επιστολές προς τον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως, χωρίς όμως την προσδοκώμενη επιτυχία. Το θεολογικό ζήτημα των δύο εν Χριστώ φύσεων έμελλε να ταλανίσει για άλλη μία φορά την

εκκλησιαστική γαλήνη της αυτοκρατορίας και να αποτελέσει την αιτία για τη σύγκληση άλλης μιας Οικουμενικής Συνόδου, της Γ΄ κατά σειρά από το 325 μ.Χ. Πράγματι, ο αυτοκράτορας Θεοδόσιος Β΄ με διάταγμα στις 19 Νοεμβρίου 430 συγκάλεσε Οικουμενική Σύνοδο στην Έφεσο, για μετά το Πάσχα του 431. Στα μάτια του αυτοκράτορα υπαίτιος για την κρίση και την αναταραχή, που είχε προκληθεί, ήταν ο Πατριάρχης Αλεξανδρείας Κύριλλος.

Σφοδρή τρικυμία συντάραζε τα θεμέλια της Εκκλησίας. Λύση δόθηκε με τη σύγκληση Συνόδου στην Έφεσο το 431. Κατά τη διάρκειά της καταδικάστηκε ο Νεστοριανισμός. Ο Κύριλλος επαναδιατύπωσε μερικούς από τους Αναθεματισμούς, τους οποίους, μετά την τοπική σύνοδο στην Αλεξάνδρεια το 430, είχε απαιτήσει με γράμμα στον πατριάρχη της Βασιλεύουσας Νεστόριο να γίνουν αποδεκτοί από τον τελευταίο, χρησιμοποιώντας ηπιότερη θεολογική γλώσσα[59]. Εκθρονίστηκε ο Νεστόριος και στο θρόνο της Κωνσταντινουπόλεως εκλέχθηκε νέος πατριάρχης, ο Μαξιμιανός, χωρίς όμως να επιτευχθεί και η εκκλησιαστική ειρήνη. Τελικά η χρυσή τομή για την επικράτηση της ειρήνης βρέθηκε στον όρο, ο οποίος τέθηκε ως θεμέλιο της συμφωνίας Αλεξανδρινών- Αντιοχέων σχετικά με το χριστολογικό δόγμα. Το κείμενο αυτό της κοινής πλέον ομολογίας μεταξύ του Κυρίλλου και του Ιωάννου Αντιοχείας ίσως να γράφτηκε από το Θεοδώρητο Κύρου. Παρέμεινε στην ιστορία με το χαρακτηρισμό «Όρος των Διαλλαγών» (433). Με τον όρο αυτό ο Κύριλλος αποσυνδέθηκε από τη στασιαζόμενη θεολογική ορολογία ορισμένων αναθεματισμών, δέχθηκε ως κριτήριο ερμηνείας της διδασκαλίας του για την ανθρώπινη φύση του Χριστού την επιστολή του Μεγάλου Αθανασίου[60] προς τον Επίκτητο, «δεν επέμεινε στην προβολή της προσφιούς ορολογίας “μία φύσις” και αποσαφήνισε τις συγκεχυμένες θέσεις του για το σώμα του Κυρίου κατά την ενσάρκωση»[61]. Ο Αλεξανδρινός πατήρ, ακόμα και όταν δέχθηκε τον «Όρο των Διαλλαγών»[62], δεν αφείρεσε τίποτα σημαντικό από τη διδασκαλία του, απλώς τη διασαφήνισε περισσότερο, ώστε η κατανόησή της να μην αποτελεί τροχοπέδη για την ειρήνευση της Εκκλησίας. Από την άλλη πλευρά, ο Ιωάννης Αντιοχείας «με το κείμενο του Όρου των Διαλλαγών δέχθηκε την αλεξανδρινή ερμηνεία του όρου Θεοτόκος, τη θεολογική διδασκαλία των Καππαδοκών και Αλεξανδρινών θεολόγων περί των δύο φύσεων του Λόγου του Θεού και την αντίδοση των ιδιωμάτων των δύο φύσεων του Χριστού»[63].

III. Η εξουσία του Μαρκιανού.

Τέλη του Ιουνίου του 450, ο Θεοδοσίος Β', στη διάρκεια ενός κυνηγιού, έπεσε από το άλογό του και τραυματίστηκε θανάσιμα. Πέθανε μετά από δύο μέρες χωρίς να αφήσει διάδοχο. Την παράλειψή του αυτή, εκμεταλλεύτηκε η φιλόδοξη αδερφή του Πουλχερία. Με τη συναίνεση της Συγκλήτου, προφανώς του μελλοθάνατου Θεοδοσίου και του στρατιωτικού διοικητή Άσπαρου, ανακήρυξε αυτοκράτορα έναν παλιό αξιωματικό του Άσπαρου, το Μαρκιανό, τον οποίο και έκανε σύζυγό της.

Η στέψη του έγινε τον Αύγουστο του 450. Ο Μαρκιανός είχε να αντιμετωπίσει πολλά προβλήματα. Το πρώτο ήταν οι αντιμετώπιση των Ούννων. Το κατάφερε χάρη στη γενναιότητα και στην ευτολμία του ανόρθωσε το ηθικό των στρατιωτών του, που νίκησαν τον Άτταλο, αρχηγό των Ούννων και απάλλαξαν τα σύνορα της Αυτοκρατορίας από τον κίνδυνο αυτό.

Στα εσωτερικά γεγονότα και κυρίως στα θεολογικά, ακολούθησε φιλορθόδοξη πολιτική. Μάλιστα μαζί με τον πατριάρχη Ανατόλιο προσπάθησαν να διατηρήσουν καλές σχέσεις με τον πάπα Λεόντα Α'. Στον τελευταίο υποσχέθηκαν τη σύγκληση μίας νέας συνόδου που θα καταδίκαζε τη ληστρική σύνοδο του 449 στην Έφεσο[64]. Συγκάλεσε λοιπόν στη Χαλκηδόνα την Δ' Οικουμενική Σύνοδο το 451.

Γενικά ο Μαρκιανός αναδείχθηκε συνετός ηγεμόνας. Περιορίσε τις φιλοδοξίες και τις αυθειαισίες των πλουσίων. άσκησε φιλάνθρωπη πολιτική έναντι των φτωχών. Στο σημείο αυτό επηρεάσθηκε από τη σύζυγό του Πουλχερία, η οποία μετά το θάνατό της το 453 άφησε με διαθήκη όλα τα υπάρχοντά της στους φτωχούς.

IV. Η αίρεση του Μονοφυσιτισμού και η Δ' Οικουμενική Σύνοδος.

Μετά το θάνατο του Κυρίλλου Αλεξανδρείας στον πατριαρχικό θρόνο ανέβηκε ο Διόσκουρος. Αυτός συνδεόταν φιλικά με τον πανίσχυρο αρχιμανδρίτη του παλατιού της Κωνσταντινουπόλεως, Ευτυχή. Οι δυο τους ακολουθούσαν την εκκλησιαστική πολιτική του Κυρίλλου.

Ο Ευτυχής θέλοντας να αντικρούσει τις αιρετικές διδασκαλίες του Νεστορίου, έφτασε στο αντίθετο άκρο. Ο Νεστόριος υπερτόνιζε την ανθρώπινη φύση του Χριστού, ενώ ο Ευτυχής τη θεία. Υπήρξε μάλιστα ο τελευταίος εισηγητής της αιρέσεως του Μονοφυσιτισμού η Ευτυχιανισμού.

Δεχόταν η ότι το σώμα του Χριστού προϋπήρχε της ενανθρωπήσεως και κατήλθε από τον ουρανό, η ότι ο ίδιος ο Λόγος δημιούργησε στην κοιλία της Θεοτόκου την απαρχή της νέας ανθρωπότητας, χωρίς να προσδιο-

ρίζει και το χαρακτήρα αυτής. Και στις δύο περιπτώσεις η ανθρωπότητα του Χριστού δεν ήταν ομοούσια προς την ανθρώπινη φύση η αφομοιώθηκε στη θεία φύση του Λόγου κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να είναι αναντίρρητος ο χαρακτηρισμός της αφομοίωσης της ανθρώπινης φύσεως από τη θεία.[65]

Ο Ευτυχής είχε την υποστήριξη του Αυτοκράτορα Θεοδοσίου Β', εξαιτίας του ευνούχου Χρυσάφου. Ο τελευταίος ασκούσε καθήκοντα πρωθυπουργού και θεωρούσε τον Ευτυχή πνευματικό του πατέρα. Τα πράγματα όμως άλλαξαν όταν ο θρόνος περιήλθε στα χέρια του Μαρκιανού και της συζύγου του Πουλχερίας.

Η αποκατάσταση των εκκλησιαστικών πραγμάτων ήταν θέμα πρωταρχικής σημασίας. Ο Μαρκιανός και η Πουλχερία αρχικά συγκάλεσαν Οικουμενική Σύνοδο στη Νίκαια της Βιθυνίας. Οι εργασίες της όμως πραγματοποιήθηκαν στη Χαλκηδόνα. Στην πόλη αυτή ο αυτοκράτορας, η σύζυγός του και οι αντιπρόσωποί τους θα είχαν πιο εύκολη πρόσβαση.

Οι εργασίες της συνόδου έγιναν στο ναό της Αγίας Ευφημίας με συμμετοχή 600 και άνω επισκόπων. Καταδικάστηκε ο Ευτυχής και η διδασκαλία του. Δέχτηκαν ως δογματικό όρο της Συνόδου τον Όρο των Διαλλαγών. Αναπτύχθηκαν επαρκώς τα δυσκολονόητα σημεία της διδασκαλίας του αγίου Κυρίλλου. Συμφωνήθηκε η ισότητα του θρόνου της Ρώμης με της Κωνσταντινουπόλεως.

Αντίδραση εναντίον των αποφάσεων της Δ' Οικουμενικής Συνόδου, όσον αφορά στο δογματικό μέρος, επρόκειτο να εκδηλωθεί από τους Αιγυπτίους μοναχούς. Τα θεολογικά ζητήματα στην Αυτοκρατορία δεν θα οδηγούσαν ούτε και τώρα σε ειρήνευση. Τα αποτελέσματα θα φαίνονταν γρήγορα στη γέννηση νέων ερίδων θεολογικών.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Η περίοδος που μας απασχόλησε, αποτελεί ουσιαστικά την πρώιμη περίοδο της θεμελίωσης της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Η νέα Αυτοκρατορία «χαρακτηρίζεται» από τη διδασκαλία του Χριστιανισμού. Γύρω από τη νέα θρησκεία αναπτύσσονται διάφορα δογματικά ζητήματα τα οποία κλονίζουν, όχι μόνο την ενότητα της Εκκλησίας, αλλά και την ενότητα της ίδιας της Αυτοκρατορίας.

Οι Αυτοκράτορες, άλλοτε δυναμικοί και ισχυροί στην προσωπικότητά τους και άλλοτε ανίκανοι και υποχείρια ραδιούργων επιτρόπων ή συμβούλων πρωταγωνιστούν στη λύση των θεολογικών ζητημάτων, προσπαθώντας να επιτύχουν λύσεις που θα φέρουν την ειρήνη στο Βυζάντιο.

Οι ενέργειές τους δεν είναι πάντα αποτελεσματικές, ξεσηκώνοντας πολλές φορές πλήθος αντιδράσεων.

Στην εργασία αυτή έγινε προσπάθεια να εκτεθεί η θρησκευτική πολιτική των Αυτοκρατόρων, από την εποχή του Μεγάλου Κωνσταντίνου έως την ανάδειξη στο θρόνο και του Μαρκιανού, κάνοντας μικρές αναφορές στη γενικότερη πολιτική τους. Στόχος του πονήματος είναι να δώσει μία, όσο γίνεται, ολοκληρωμένη και συνοπτική εικόνα της βασιλείας τους, με αναφορά στις μεγάλες θεολογικές αιρέσεις της περιόδου αυτής, οι οποίες αποτέλεσαν ισχυρό πονοκέφαλο τόσο για την κοσμική όσο και την εκκλησιαστική εξουσία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΤ' ΕΠΙΛΟΓΗ.

- Vasiliev A. A., Ιστορία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας 324-1453, μετάφραση Σαβράμη, Αθήνα 1954.
- Γιαννακοπούλου, Κ., Βυζάντιο και Δύση. Η αλληλεπίδραση των αμφιθαλών πολιτισμών στον Μεσαίωνα και στην Ιταλική Αναγέννηση (330-1600), μετάφραση Ε. Βαρουξάκη, Αθήνα 1981.
- Φειδά, Βλ. Ιω., Εκκλησιαστική Ιστορία Α', Αθήναι 1992.
- Του ιδίου, Βυζάντιο, Αθήναι 1991³.
- Hunger H., Βυζαντινή λογοτεχνία, 3 τόμοι, ελληνική μετάφραση, Αθήνα 1987, 1992, 1994, εκδ. ΜΙΕΤ.
- Καραγιαννοπούλου, Ιω., Το Βυζαντινό Κρατος, εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1996⁴.
- Του ιδίου, Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους, Θεσσαλονίκη 1995.
- Καρποζήλου, Απ., Βυζαντινοί ιστορικοί και χρονογράφοι, τ. Α', εκδόσεις Κανάκη, Αθήνα 1997.
- Κοδράτου, Ιω., Ακμή και Παρακμή του Βυζαντίου, Αθήνα 1974⁴.
- Κόμπου, Α. Γ., επισκόπου Κοσμική και Εκκλησιαστική Εξουσία, εκδόσεις Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος.
- Κοτσώνη, Ι., αρχιμανδρίτου, Η Θέσις του Αυτοκράτορος εν τη Θεία λατρεία, Θεσσαλονίκη 1960.
- Norwich J. J., Σύντομη Ιστορία του Βυζαντίου, μετάφραση Κωστέλενος, Αθήνα 1999.
- Ostrogorsky, G., Ιστορία του Βυζαντινού κράτους, τ. Α', μετάφραση Ιω. Παναγοπούλου, Αθήνα 1995.

- Παπαδοπούλου, Σ. Γ., Πατρολογία Β', Αθήνα 1990.
- Runciman, St., Η Βυζαντινή Θεοκρατία, μετάφραση Ιωσήφ Ροηλίδης, εκδόσεις Δόμος, Αθήνα 1991.
- Του ιδίου, Βυζαντινός Πολιτισμός, μετάφραση Δέσποινας Δετζώρτζη, εκδόσεις Ερμείας.
- Σαββίδη, Αλ. Γ., Τα χρόνια της σχηματοποίησης του Βυζαντίου 284-518 μ.Χ, Αθήνα 1983.
- Ζακυνθινού, Διον. Α., Βυζάντιον: κράτος και κοινωνία: ιστορική επισκόπησης, Αθήνα 1951.

Παραπομπές.

[1] Το 324 θεωρείται η ημερομηνία θεμελίωσης της Κωνσταντινουπόλεως και της μονοκρατορίας του Μεγάλου Κωνσταντίνου και το 1453 είναι η χρονολογία της αλώσεώς της από τους Οθωμανούς Τούρκους.. Σύμφωνα με άλλους ευρενητές η Βυζαντινή ιστορία αρχίζει από το 330, χρονολογία των εγκαινίων της Κωνσταντινουπόλεως και συγχρόνως μεταφοράς της πρωτεύουσας της τότε αυτοκρατορίας από τη Ρώμη στη νεοϊδρυθείσα πόλη (Κωνσταντινούπολη), η όπως την αποκαλούσαν μερικοί στη Νέα Ρώμη. Γενικά όμως δεν υπάρχει ομοφωνία σχετικά την ακριβή χρονολογία της ενάρξεως της Βυζαντινής αυτοκρατορίας και ιστορίας. Πολλοί μελετητές υποστηρίζουν ότι αυτή αρχίζει με την ενθρόνιση του Διοκλητιανού στο θρόνο της Ρώμης το 284. Άλλοι σημειώνουν ότι η αρχή βρίσκεται το 306 με την ανακήρυξη του Μεγάλου Κωνσταντίνου σε «Αύγουστο» η το 395 με το χωρισμό του Ανατολικού από το Δυτικό κράτος από το Θεοδόσιο τον Α'. Υπάρχουν φυσικά και κάποιες πιο ακραίες απόψεις, όπως το 476 που συντελέστηκε η κατάλυση του Δυτικού Ρωμαϊκού κράτους από τα φύλα των γερμανοφώνων, το 565 με το θάνατο του Ιουστινιανού Α', το 610 με την άνοδο στο θρόνο του Ηρακλείου η το 717 με τη στέψη ως αυτοκράτορα του Λέοντα Γ' του Ισαύρου και τέλος το 800 με την έναρξη της βασιλείας του Καρλομάγνου στη Δύση.

[2] Georg Ostrogorsky, Ιστορία του Βυζαντινού κράτους, τ. Α', μετάφραση Ιω. Παναγοπούλου, Αθήνα 1995, σ. 85.

[3] Αλέξη Γ. Κ. Σαββίδη, Τα χρόνια σχηματοποίησης του Βυζαντίου 284-518 μ.Χ., Αθήνα 1983, σ. 15.

[4] «Οι όροι "Ελλάς", "Ελλαδικοί" κ.α. παρέμειναν σε χρήση μόνο για να υποδηλώνουν τη γεωγραφική τοποθεσία της διοικητικής περι-

φέρειας που είχε το όνομα αυτό, δηλαδή το "Θέμα" Ελλάδος, αποτελούμενο από τη νότια Θεσσαλία, τη Στερεά πλήν Αιτωλοακαρνανίας, και την Εύβοια με τα κοντινά της νησιά. Μόνο το 1204 και εξής, με την αυτοεξόριστη βυζαντινή αυτοκρατορία της Νίκαιας και τα αυτόνομα βυζαντινά κράτη στην Ήπειρο και τον Πόντο (Τραπεζούντα), θα αρχίσουν οι ελληνικοί πληθυσμοί να αποκτούν μία σαφή αντίληψη της "ελληνικότητας" τους και να εμπνέονται από την ιδεολογία του εθνικισμού και του πατριωτισμού για να επανακτήσουν από τους Λατίνους κατακτητές τη «βασιλίδα των πόλεων», Αλέξη Γ. Κ. Σαββίδη, Τα χρόνια σχηματοποίησης του Βυζαντίου 284-518 μ.Χ., Αθήνα 1983, σ. 16.

[5] Ιωάννη Καραγιαννοπούλου, Το Βυζαντινό κράτος, εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2001⁴, σ. 68.

[6] Georg Ostrogorsky, Ιστορία του Βυζαντινού κράτους, τ. Α', μετάφραση Ιω. Παναγοπούλου, Αθήνα 1995, σσ. 88-89.

[7] Η θέση του νέου διοικητικού κέντρου ήταν εξαιρετικά επιτυχής. Βρισκόταν στο σταυροδρόμι της Ευρώπης με την Ασία. Οι τρεις πλευρές της προστατεύονταν από θάλασσα. Επιπλέον η σταδιακή απόμάρκωση του Κωνσταντίνου από την ειδωλολατρική θρησκεία και η στροφή του προς το Χριστιανισμό έκανε περισσότερο αναγκαία την εύρεση μίας νέας πρωτεύουσας, η οποία δεν θα είχε στιγματιστεί από τη λατρεία των ειδώλων, από το βδέλυγμα της ειδωλολατρίας.

[8] «Η σοφή επιλογή της τοποθεσίας της αρχαίας αποικίας, που είχε ιδρύσει περί τα μέσα του 7ου αιώνα π.Χ. ο Μεγαρέας οικιστής Βύζας, αποδίδεται από τους λίγο μεταγενέστερους εκκλησιαστικούς συγγραφείς (4ου - 5ου αιώνα) και συνεχιστές του ιστορικού Ευσεβίου, όχι μόνο στη διορατικότητα του Μεγάλου Κωνσταντίνου αλλά και σε "θεική" παρέμβαση που τον οδήγησε στην τελική προτίμησή του από πολλές τοποθεσίες της περιοχής εκείνης. Κατά την Εκκλησιαστική Ιστορία του Σωζομένου (5ου αιώνα):

Αποφάσισε (ο Κωνσταντίνος) να οικοδομήσει μία πόλη που θα έπαιρνε το όνομά του και θα γινόταν εφάμιλλη σε μεγαλείο με τη Ρώμη... Ενώ λοιπόν τα έργα είχαν προχωρήσει, παρουσιάστηκε μία νύχτα στον ύπνο του θεικό όραμα που του παρήγγειλε να αλλάξει την τοποθεσία υποδεικνύοντάς του την περιοχή του Βυζαντίου στη Θράκη, που βρισκόταν απέναντι από τη Χαλκηδόνα της Βιθυνίας. Εκεί έπρεπε σύμφωνα με τη θεία εντολή να οικοδομήσει τη νέα πόλη και να της δώσει το δικό του όνομα. Ο Κωνσταντίνος υπάκουσε στην υψηλή επιταγή...

Το θρυλικό τρόπο με τον οποίο ο Κωνσταντίνος "χάραξε" τα σύνορα της νέας του πρωτεύουσας περιγράφει στην Εκκλησιαστική Ιστορία του ο Φιλοστόργιος (4ος - 5ος αιώνας):

Επιθυμώντας ο Κωνσταντίνος να αποτυπώσει την έκταση των ορίων για τα τείχη της νέας πόλης, άρχισε να προχωρεί κρατώντας ένα ακόντιο. Καθώς, όμως, προχωρούσε, εκείνοι που τον ακολουθούσαν σχημάτισαν την αντίληψη ότι είχε τελικά χαράξει πολύ μεγαλύτερα ότια από εκείνα τα οποία χρειαζόνταν. Στο τέλος, όταν κάποιος ανάμεσά τους τον ρώτησε: ως ποίο σημείο δέσποτα; έλαβε την απάντηση: μέχρις ότου σταματήσει εκείνος που προχωρεί μπροστά μου και με καθοδηγεί, υπονοώντας με αυτό, βέβαια, ότι κάποια θεϊκή παρουσία του έδινε οδηγίες για το τι έπρεπε να κάνει...» Αλέξη Γ. Κ. Σαββίδη, Τα χρόνια σχηματοποίησης του Βυζαντίου 284-518 μ.Χ., Αθήνα 1983, σσ. 30-32.

[9] Ο Burckhardt παρουσιάζει τον Κωνσταντίνο ως ένα έξυπνο και υπερβολικά φιλόδοξο αυτοκράτορα, που θυσίασε καθετί προκειμένου να ικανοποιήσει τη δίψα του για εξουσία. (J. Burckhardt, *Die Zeit Constantin's des Grossen*, 1898³, p.326. Τα ίδια υποστηρίζει και ο Γερμανός θεολόγος Adolph Harnack, στο βιβλίο του «Η διάδοσις του Χριστιανισμού κατά τους τρεις πρώτους αιώνας». (Αγγλική μετάφραση του J. Moffatt, 1904). κ.α.

[10] Vasiliev, Ιστορία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας 324-1453, μτφρ. Δ. Σαβράμη, εκδόσεις Μπεργκάδη, Αθήνα 1954, υποσ. 4, σ. 71. - Ευσεβίου Καισαρείας, Εκκλησιαστική Ιστορία, ΙΧ, 9,2. A select library of Nicene and Post- Nicene Fathers of the Christian Church, edition P. Schaff, H. Wace, 2nd ser., I, 363.

[11] Βλ. Ιω. Φειδά, Εκκλησιαστική Ιστορία Α', Αθήνα 1992, σ. 327.

[12] Αυτόθι, σ. 320.

[13] Αλέξη Γ. Κ. Σαββίδη, Τα χρόνια σχηματοποίησης του Βυζαντίου 284-518 μ.Χ., Αθήνα 1983, σ. 50.

[14] «Ο Άρειος επηρεάστηκε σταθερά από τον ιουδαϊκό μονοθεϊσμό, τη φιλοσοφική αντίληψη περί απόλυτης υπερβατικότητας και περί ακινήτου του Θεού, από τις κοσμολογικές δυαλιστικές αντιλήψεις και προπαντός από τη διδασκαλία του Φίλωνα περί του κτιστού Λόγου, δια του οποίου ο Θεός δημιούργησε τον κόσμο.», Στυλιανού Γ. Παπαδοπούλου, Πατρολογία Β', Αθήνα 1990, σ. 114.

[15] Στυλιανού Γ. Παπαδοπούλου, Πατρολογία Β', Αθήνα 1990, σ. 114.

[16] Βλ. Ι. Φειδά, Εκκλησιαστική Ιστορία, Αθήνα 1992, σσ. 376-393.

[17] «Ο Αλέξανδρος υπήρξε σπουδαία εκκλησιαστική φυσιογνωμία, για την οποία όμως γνωρίζουμε λίγα. Στον αλεξανδρινό θρόνο ανήλθε το 313, όταν το μελιτιανό σχίσμα είχε διασπάσει την ενότητα της Εκκλησίας. Ο Αλέξανδρος από το 318 μέχρι το 328 έγινε το επίκεντρο της Εκκλησίας και της θεολογίας, επειδή στην επαρχία του εμφανίστηκε ο αρειανισμός κι επειδή αυτός επωμίστηκε την αντιμετώπισή του.» Στυλιανού Γ. Παπαδοπούλου, Πατρολογία Β', Αθήνα 1990, σ. 100.

[18] «Ο Αθανάσιος Αλεξανδρείας υπήρξε η μεγαλύτερη φυσιογνωμία της αρχαίας Εκκλησίας. Σήκωσε το βάρος πολλαπλής και βαθιάς κρίσεως και θεμελίωσε θεολογικά και οριστικά την ορθόδοξη τριαδολογία. Μετέβαλε κυριολεκτικά την πορεία της θεολογίας, σπώντας το φράγμα των λεγόμενων θεολογικών σχολών. Φωτίστηκε κατ'εξοχήν, ώστε αυτός κυρίως να κατανοήσει το μυστήριο της Τριάδας και αυτός να το εκφράσει.» Στυλιανού Γ. Παπαδοπούλου, Πατρολογία Β', Αθήνα 1990, σ. 263.

[19] Βλ. Ι. Φειδά, Εκκλησιαστική Ιστορία, Αθήνα 1992, σ. 424.

[20] Σωκράτη, Εκκλησιαστική Ιστορία, Ι, 9.

[21] A. A. Vasiliev, Ιστορία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας 324-1453, μετάφραση Δημοσθένους Σαβράμη, Αθήνα 1954, σ. 89.

[22] Steven Runciman, Η Βυζαντινή Θεοκρατία, μετάφραση Ιωσήφ Ροηλίδης, εκδόσεις Δόμος, Αθήνα 1991, σ. 33.

[23] Γιάννη Κορδάτου, Ακμή και Παρακμή του Βυζαντίου, εκδόσεις Μπουκουμάνη, Αθήνα 1974⁴, σ. 70

[24] Ο Ιουλιανός θυσίαζε τόσο μεγάλο αριθμό ζώων, που γινόταν αιτία για τη δημιουργία αρνητικών σχολίων και γελώτων και από υποστηρικτές τους αλλά και από επικριτές του.

[25] Στο σημείο αυτό ο Ιωάννης Καραγιαννόπουλος υπογραμμίζει: «Θα ήτο άδίκον όμως να περιορίσωμεν την δραστηριότητα του Ιουλιανού εις την περί αναβιώσεως της εθνικής θρησκείας προσπάθειαν. Παραλλήλως προς αυτήν κατέβαλεν εξ ίσου ειλικρινείς και σοβαράς προσπάθειας δια ν' ανορθώση τα οικονομικά του κράτους και να βελτιώση την διοίκησιν του. Περίωρισε τον αριθμό των αυτοκρατορικών γραμματέων εις τέσσαρας και των *agentes in rebus* εις δέκα επτά, [Λιβάνιος, Λόγ. 2,58 (Ι. 257.15 κ.ε.) -18.131(ΙΙ. 292,5 κ.ε.)- 18,143 (ΙΙ. 297,5 κ.ε)] πράγμα όπερ επέτρεπε την επιλογήν των καλύτερων, ως και καλύτεραν επιτήρησιν των. Κατέστησε δικαιότεραν την κατανομήν των φορολογικών βαρών και κατώρθωσε να μειώση το ποσόν των απαιτουμένων φόρων κατά 20%. Προσεπάθησε να εμφυσήση νέαν πνοήν εις τους αστικούς θεσμούς και

την αστικήν ζωήν γενικώς.»), Ιω. Καραγιαννοπούλου, Ιστορία πρωίμου Βυζαντινής Περιόδου 324-565, εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1995⁵, σσ. 163-164.

[26] Ο χρονογράφος Ιω. Μαλαλάς τον 6ο αιώνα γράφει στο 13ο λόγος του σχετικά με το θάνατο του Ιουλιανού: «Εν αυτή δε τη νυκτί είδεν εν οράματι και ο οσιώτατος επίσκοπος Βασίλειος ο Καισαρείας Καππαδοκίας τους ουρανούς ηνεωγμένους και τον σωτήρα Χριστόν επί θρόνου καθήμενον και ειπόντα κραυγή. Μερκούριε, απελθών φόνευσον Ιουλιανόν τον βασιλέα τον κατά χριστιανών. ο δε άγιος Μερκούριος εστώς έμπροσθεν του κυρίου εφόρει θώρακα σιδηρούν αποστίλβοντα, και ακούσας την κέλευσιν αφανής εγένετο. και πάλιν ευρέθη εστώς έμπροσθεν του θρόνου του Κυρίου και έκραξεν· "Ιουλιανός ο βασιλεύς σφαγείς απέθανεν, ως εκέλευσας, κύριε." και πτοηθείς εκ της κραυγής ο επίσκοπος Βασίλειος διυπνίσθη τεταραγμένος. ετίμα γαρ αυτόν Ιουλιανός ο βασιλεύς και ως ελλόγιμον και ως συμπράκτορα αυτού, και έγγραφεν αυτό συχνώς. και κατελθών ο άγιος Βασίλειος δια τα εωθινά εις την εκκλησίαν, καλέσας πάντα τον κλήρον αυτού είπεν αυτοίς το του οράματος μυστήριον, και ότι εσφάγη Ιουλιανός ο βασιλεύς και τελευτά εν τη νυκτί ταύτη. και πάντες παρεκάλουν αυτόν σιγάν και μηδενί λέγειν τι τοιούτον. ο δε σοφώτατος Ευτρόπιος ο χρονογράφος εν τισι τούτων ουχ ωμοφώνησεν εν τη αυτού συγγραφή.»

[27] Σύμφωνα με τους νεώτερους ιστορικούς, ο Ιοβιανός βρέθηκε νεκρός στην κρεβατοκάμαρά του στις 16 Φεβρουαρίου το 364. Αιτία θανάτου του θεωρήθηκε ασφυξία από αναθυμιάσεις η από δυσπεψία. Κανένας δε σκέφτηκε την εκδοχή της δολοφονίας.

[28] John Julius Norwich, Σύντομη Ιστορία του Βυζαντίου, μετάφραση Δ. Κωστελένος, εκδόσεις Γκοβόστη, Αθήνα 1999, σ.88.

[29] Ο όρος «Καθολικός» εισήχθηκε πρώτη φορά στην εκκλησιαστική ορολογία από το Θεοδόσιο.

[30] A. A. Vasiliev, Ιστορία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας 324-1453, μετάφραση Δημοσθένους Σαβράμη, εκδ. Μπεργκάδη, Αθήνα 1954, σ. 109

[31] Αυτόθι, σσ. 108-109.

[32] «Παρά τα διατάγματα του Θεοδοσίου, η περίφημη Σχολή των Αθηνών συνέχισε το έργο της, μεταδίδοντας τις γνώσεις της κλασικής φιλολογίας στους σπουδαστές της.» Αυτόθι, σ. 111.

[33] Στυλιανού Γ. Παπαδοπούλου, Πατρολογία Β', Αθήνα 1990, σ. 533.

[34] Μεταφυσικά 1039α 9-10.

[35] Ο ανθρώπινος νους κατά τον Απολινάριο είναι τελείως διεφθαρμένος εξαιτίας του προπατορικού αμαρτήματος και ταυτισμένος με την ανθρώπινη σάρκα.

[36] Βλ. Ιω. Φειδά, Εκκλησιαστική Ιστορία Α', Αθήνα 1992, σ. 585.

[37] Αυτόθι.

[38] Γρηγόριος ο Θεολόγος είχε γράψει στην Επιστολή του (101, 32): το γαρ απρόσληπτον αθεράπευτον, ό δε ήνωται τω Θεώ, τούτο και σώζεται.

[39] Με τον όρο αυτό ονόμαζαν αρχικά οι Καππαδόκες πατέρες τη θεολογική διαφωνία που είχαν με τον Απολινάριο, σχετικά με την ενσάρκωση του Κυρίου.

[40] Στυλιανού Γ. Παπαδοπούλου, Πατρολογία Β', Αθήνα 1990, σσ. 536, 537.

[41] Οι Μακεδονιανοί η Πνευματομάχοι αρνούσαν τη θεότητα του Αγίου Πνεύματος. Αρχηγός του θεωρήθηκε ο Μακεδόνης. Την αιρετική τους διδασκαλία αντικρούει ο Γρηγόριος ο Θεολόγος, που μέσα από τα έργα του διακηρύττει την αιδιότητα και τη θεότητα του τρίτου προσώπου της Αγίας Τριάδος, του Αγίου Πνεύματος.

[42] Ως Οικουμενική Σύνοδος αναγνωρίστηκε από τους Δυτικούς και Ανατολικούς Πατέρες της Δ' Οικουμενικής Συνόδου. Αρχικά η σύνοδος είχε συγκληθεί ως τοπική, όχι μόνον για την καταδίκη των αιρέσεων, αλλά για την αντιμετώπιση της κανονικής πληρώσεως του επισημοτάτου θρόνου της Κωνσταντινουπόλεως.

[43] Ο Μέγας Βασίλειος είχε κοιμηθεί στις 31 Δεκεμβρίου του 378, αλλά η διδασκαλία του ήταν ένας από τους βασικούς άξονες που ακολούθησε η Β' Οικουμενική Σύνοδος για την αντιμετώπιση των αιρέσεων.

[44] Βλ. Ιω. Φειδά, Εκκλησιαστική Ιστορία Α', Αθήνα 1992, σ. 521.

[45] Ο Γρηγόριος είχε παλαιότερα, χωρίς τη θέλησή του, χειροτονηθεί από το Μεγάλο Βασίλειο επίσκοπος Σασίμων. Δεν είχε ποτέ ασκήσει τα καθήκοντά του ως επίσκοπος ποτέ.

[46] Ιω. Καραγιαννοπούλου, Ιστορία πρώιμου Βυζαντινής Περιόδου 324-565, εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1995⁵, σ. 195.

[47] Steven Runciman, Η Βυζαντινή Θεοκρατία, μετάφραση Ιωσήφ Ροηλίδης, εκδόσεις Δόμος, Αθήνα 1991, σ. 39

[48] Κύριλλος είχε καταφύγει στον Επίσκοπο Ρώμης ζητώντας τη σύγκληση μίας συνόδου, που θα καταδίκαζε το Νεστόριο και τη διδασκαλία του και θα πετίχαινε την εκθρόνιση του πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως.

[49] Ειρήνης Α. Αρτέμη, Το μυστήριο της ενανθρωπήσεως στους δύο διαλόγους «Περί της ενανθρωπήσεως του Μονογενοῦς» και «Ὅτι εἰς ὁ Χριστός» του Ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, ἀδημοσίευτη μεταπτυχιακὴ διατριβή, Ἀθήνα 2000, σσ. 8-14.

[50] «Ὁ Νεστόριος γεννήθηκε στη Γερμανικεΐα της Συρίας. Υπήρξε μαθητὴς του Θεοδώρου Μοψουεστίας. Το 428 ἐκλέχθηκε ἀπὸ τον αὐτοκράτορα Θεοδόσιο Β΄, πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Νεστόριος ἀποκαλοῦσε τὴ μητέρα του Χριστοῦ ὄχι Θεοτόκο, ἀλλὰ Χριστοτόκο, γιατί υποστήριζε ὅτι ὁ Θεός δεν μπορούσε νὰ ἔχει μητέρα και ὅτι κανένα κτιστόν δε θα μπορούσε νὰ γεννήσει τον ἴδιο το Θεό», The International Cyclopaedia - a compendium of human Knowledge revised with large additions, X, New York 1899, pp.409-410.

[51] «Ὁ Θεόδωρος ἐπίσκοπος Μοψουεστίας (392-428), κύριος ἐκπρόσωπος τῆς χριστολογικῆς τάσεως τῆς Ἀντιοχειανῆς Σχολῆς, κατὰ τὴν ὁποία ἐξαιρόταν ἡ ἀνθρώπινη φύση του Χριστοῦ και κατὰ τον Κύριλλο πατέρα του νεστοριανισμού, ἔλεγε σχετικά με τὴν ὑπαρξὴ δύο φύσεων στο Χριστό και ἐπομένως κατ' αὐτόν δύο προσώπων, «τελείαν τὴν φύσιν του Θεοῦ φαμέν και τέλειον πρόσωπον, τελείαν δε και τὴν του ἀνθρώπου φύσιν και το πρόσωπον ὁμοίως». Β. Στεφανίδη, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Ἀθήναι 1959, σ. 194 κ.ε. Ὁ Θεόδωρος, προσπαθώντας νὰ συγκαλύψει τὴν διδασκαλία του αὐτὴ περὶ δύο προσώπων, ἔκανε λόγο περὶ ἐνός προσώπου, λέγοντας ἀνακολούθως, «ὅταν ἐπὶ τὴν συνάφειαν ἀπιδώμεν, ἐν πρόσωπον τότε φάμεν», και «ὥστε κανταύθα ὅταν μεν τας φύσεις διακρίνειν πειρώμεθα, τέλειον το πρόσωπον φαμέν εἶναι το του ἀνθρώπου, τέλειον δε και το τῆς θεότητος. Ὅταν δε προς τὴν ἔνωσιν ἀποβλέψωμεν, τότε ἐν εἶναι το πρόσωπον ἀμφω τας φύσεις κηρύττομεν», Θεοδώρου Μοψουεστίας, Τεμάχια δογματικά περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως του Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, PG 66, 981BC. Πρβλ. Χρ. Θ. Κρικῶνη, «Κύριλλος Ἀλεξανδρείας και ἡ Χριστολογικὴ του διδασκαλία», Πρακτικά ἸΘ΄ Θεολογικοῦ Συνεδρίου στην Ἱερά Μητρόπολη Θεσσαλονίκης με θέμα «Ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας», Θεσσαλονίκη 1999, σ. 225.

[52] «Ὁ διαφιλονικούμενος ὅρος “Θεοτόκος” ἦταν ευρέως ἀποδεκτός στην Ἀλεξανδρινὴ Σχολή. Ἦταν συνέπεια τῆς ἀντιδόσεως των ἰδιωμάτων (communicatio idiomatum), και ἐξέφραζε τὴν ἀλήθεια ὅτι ὁ ἀνθρώπος ἐνώθηκε με το θεῖο Λόγο. Δίκαια, λοιπόν, ὁ ἐνσαρκωμένος ὀνομαζόταν Θεός», J. N. Kelly, Early Christian Doctrines, London 1968⁴, p. 311.

[53] Κυρίλλ., Κατά των Νεστορίου Δυσφημιών, I, A, ACO, τ. 1, I, 6, σσ. 18²⁷⁻⁴⁰, 19¹⁻⁴³, 20¹⁻⁵, 37⁹⁻⁴², 38¹⁻⁴³, 39¹⁻³⁸, 40¹⁻¹² (=PG 76, 25A-28D, 72A-77, 120).

[54] J. N. Kelly, *Early Christian Doctrines*, London 1968⁴, p. 311.

[55] Κυρίλλου, Εόρτιος Ομιλία 7, PG 77, 553C.

[56] Ο ιστορικός της εποχής Σωκράτης καλεί το Νεστόριο περήφανο και συγχρόνως ανίδεο άνθρωπο, η αδιαμφισβήτητη ρητορική ικανότητα του οποίου ήταν καλυμμένη από την αδυναμία της μη υπάρξεως οξείας σκέψεως. Σωκράτους, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, 7, 29, 32, PG 67, 801A-803D, 808A-810D.

[57] Στην Αντιόχεια ένεκα της υπάρξεως πολλών Ιουδαίων, που πολεμούσαν το χριστιανισμό με τη γραμματική και ιστορική ερμηνεία της Γραφής, υιοθετήθηκε η μέθοδος της ιστορικογραμματικής ερμηνείας. Χρησιμοποιούσαν τη Λογική του Αριστοτέλη, με την οποία προσπαθούσαν να εξηγήσουν το μυστήριο της ενανθρωπήσεως του Λόγου του Θεού. Με βάση την αριστοτελική αρχή ότι δύο τέλεια δεν μπορούν να γίνουν ένα (Μεταφυσικά 1039α, 9-10), θεωρούσαν αγεφύρωτο το χάσμα μεταξύ Θεού και κτιστού, ώστε να είναι αδύνατη η λύση της ενότητας των φύσεων στο Χριστό. Πρβλ. Παπαδοπούλου, *Πατρολογία Β΄*, σσ. 566-574.

[58] Οι αντιθέσεις μεταξύ των δύο σχολών οφείλονται κυρίως στο διαφορετικό τρόπο ερμηνείας της Αγίας Γραφής. Από πλευράς θεολογικής μεθόδου, η Αλεξανδρεία είναι συνώνυμη με την αλληγορία. Η αλληγορία, εκ του "άλλα αγορεύειν", υπήρξε τρόπος θεολογικής εκφοράς. Με την αλληγορία η θεολογική διατύπωση υποκρύπτει κάποιο βαθύτερο λόγο. Στην Αλεξανδρινή παράδοση η αλληγορική μέθοδος ερμηνείας της Αγίας Γραφής αποτελούσε κανόνα. Κατά την αλεξανδρινή σχολή κάθε χωρίο της Αγίας Γραφής υπέκρυπτε κάποιο βαθύτερο αλληγορικό νόημα, το οποίο ο σοφός εξηγητής είχε υποχρέωση να αναζητήσει. Η αλεξανδρινή παράδοση είχε μάλιστα σε τέτοια εκτίμηση την αλληγορική ερμηνεία, ώστε απέκλειε σχεδόν καθ' ολοκληρίαν κάθε προσπάθεια ερμηνείας των ιερών κειμένων. Οι Αλεξανδρινοί πίστευαν ότι μόνο με την αλληγορική προσέγγιση μπορεί ο άνθρωπος να κατανοήσει ότι ο Θεός, που ασφαλώς χρησιμοποιεί κατηγορίες ειλημμένες από την ανθρώπινη πραγματικότητα, δίνει με τον τρόπο αυτό μηνύματα πνευματικά», Σκουτέρη, *Ιστορία Α΄*, σσ. 519, 520, 521.

[59] Συναφώς βλ. Χρήστου, *Ελληνική Πατρολογία*, τ. Δ΄, σσ. 343-344. Επίσης Σκουτέρη, *Ιστορία Α΄*, σσ. 519, 520, 521.

[60] Κυρίλλου, Επιστολή 40 - Προς Ακάκιον επίσκοπον Μελιτηνής, ACO, τ. 1, Ι, 4, σ. 30¹²⁻¹⁶ (=PG 77, 200C).

[61] Φειδά, Εκκλησιαστική Ιστορία Α', σ. 618.

[62] Το κείμενο του Όρου των Διαλλαγών έχει ως εξής: «Ομολογούμεν τοιγαρούν τον Κύριον ημών Ιησούν Χριστόν, τον Υιόν του Θεού τον Μονογενή, Θεόν τέλειον και άνθρωπον τέλειον, εκ ψυχής και λογικής και σώματος, προ αιώνων μεν εκ του Πατρός γεννηθέντα κατά την θεότητα, επ εσχάτων δε των ημερών τον αυτόν, δι ημάς και δια την ημετέραν σωτηρίαν, εκ Μαρίας της Παρθένου κατά την ανθρωπότητα, ομοούσιον τω Πατρί τον αυτόν κατά την θεότητα και ομοούσιον ημίν κατά την ανθρωπότητα. Δύο γαρ φύσεων ένωσις γέγονε, διο ένα Χριστόν, ένα Υιόν, ένα Κύριον ομολογούμεν. Κατά ταύτην την της ασυγχύτου ενώσεως έννοιαν ομολογούμεν την αγίαν παρθένον Θεοτόκον, δια το τον Θεόν Λόγον σαρκωθήναι και ενανθρωπήσαι και εξ αυτής της συλλήψεως ένωσαι εαυτώ τον εξ αυτής ληφθέντα ναόν. Τας ευαγγελικάς και αποστολικάς περί του Κυρίου φωνάς, ίσμεν τους θεολόγους άνδρας τας μεν κοινοποιούντας ως εφ' ενός προσώπου, τας δε διαιρούντας ως επί δύο φύσεων' και τας μεν θεοπρεπείς κατά την θεότητα του Χριστού, τας δε ταπεινάς κατά την ανθρωπότητα αυτού παραδίδοντας». Κυρίλλου, Επιστολή προς Ιωάννην Αντιοχείας, PG 77, 173A-176D.

[63] Φειδά, Εκκλησιαστική Ιστορία Α', σ. 619.

[64] Η ληστρική σύνοδος του 449, ο Διόσκουρος Αλεξανδρείας υποβίβασε αυθαιρετα το θρόνο της Κωνσταντινούπολης σε σχέση με τα άλλα Πατριαρχεία. Αποκατέστησε τον αιρετικό Ευτυχή και καθαίρεσε τον αρχιεπίσκοπο Κωνσταντινουπόλεως, Φλαβιανό.

[65] Βλ. Ιω. Φειδά, Εκκλησιαστική Ιστορία Α', Αθήνα 1992, σ. 631.

Πηγή : <https://impantokratoros.gr>.